

หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มทักษะภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๕

ฉบับปกทอง

ตอน ตีคัลลี

กระทรวงศึกษาธิการ

ราคา ๕๖.๐๐ บาท

หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มทักษะฯ ภาษาไทย
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๔

เรื่อง

สังข์ทอง ตอน ตีคลี

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มทักษะฯ ภาษาไทย
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๕ เรื่อง สังข์ทอง ตอน ตีคลี
พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ลิขสิทธิ์ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๓๙

องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่าย
พิมพ์ครั้งที่ ๑, พ.ศ. ๒๕๓๙
จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม
ISBN 974-00-6421-3
ราคา ๕๖.๐๐ บาท

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๓๘

เรื่องสังข์ทอง เดิมเป็นนิทานพื้นบ้านที่มีต้นเค้ามาจากชาดกในพระพุทธานุสา
เนื้อเรื่องสนุก มีคติข้อคิด ชาวบ้านในหลาย ๆ ถิ่นจึงนิยมเล่าสู่กันฟังเพื่อความบันเทิง และ
เพื่อให้เนื้อเรื่องเป็นตัวอย่างของการใช้สติปัญญา พินิจพิเคราะห์ และใช้วิจารณ์ญาณ
ในการดำเนินชีวิต

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมมุขปาฐะ
เรื่องนี้เป็นบทละครนอก สำหรับให้ข้าราชการบริพารได้ใช้แสดงละคร เป็นมหรสพในรัชสมัย
ของพระองค์อีกอย่างหนึ่ง บทละครนอกเรื่องนี้มี การดำเนินเรื่องที่น่าสนใจ ใช้ถ้อยคำ
สำนวนไพเราะสละสลวย เหมาะแก่การท่องจำ แต่ก็มีบางตอนที่ใช้ถ้อยคำแบบชาวบ้าน
แทรกบทดลกขบขัน และอารมณ์สนุกตามแบบอย่างบทละครนอก

บทละครนอกเรื่องสังข์ทองนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดพิมพ์ขึ้นครั้งแรก เมื่อ
ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๖) สำหรับใช้เป็นหนังสืออ่านประกอบประเภท “หนังสืออ่าน
กวีนิพนธ์” เพราะเป็นหนังสือที่ “จินตวิแต่เก่าก่อนได้ร้อยกรองไว้ด้วยถ้อยคำอันไพเราะ”
กระทรวงศึกษาธิการได้จัดพิมพ์ต่อมาอีกหลายครั้ง ในการพิมพ์ครั้งที่ ๒๒ ได้มอบหมายให้
นายเปลื้อง ณ นคร เรียบเรียงพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
สอบทานต้นฉบับเรื่องสังข์ทองกับฉบับพิมพ์ของหอสมุดแห่งชาติ ให้นายจันทน์ สุวรรณบุญ
วาดภาพชาวตาประกอบ และให้นางสาวบุญเจือ องค์ประดิษฐ์ จัดทำพานุกรมอธิบาย
ความหมายของคำศัพท์ในเนื้อเรื่อง ในการพิมพ์ครั้งที่ ๓๘ นี้ กรมวิชาการได้เพิ่มเติม
กิจกรรมท้ายบท ปรับปรุงรูปเล่ม ภาพประกอบให้มีสีสันสวยงามยิ่งขึ้น และได้
กำหนดให้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มทักษะฯ ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๔

กรมวิชาการหวังว่า นักเรียนจะได้รับความรู้และความเพลิดเพลินจากการอ่าน
บทละครนอกเรื่องนี้ ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานนำไปสู่ความรักและความหวงแหนในวรรณคดี
อันเป็นมรดกของชาติอีกประการหนึ่งด้วย

(นายพนม พงษ์ไพบูลย์)

อธิบดีกรมวิชาการ

๓ มิถุนายน ๒๕๓๗

คำนำในการพิมพ์ครั้งแรก

หนังสือฉบับนี้ เป็นหนังสือที่กรมศึกษาธิการได้จัดพิมพ์ขึ้น เพื่อให้เป็นหนังสืออ่านประกอบประโยชน์แก่การศึกษาทางหนึ่ง มีหลายเรื่องในพวกเดียวกันจัดเป็นสารบัญให้ชื่อว่า “หนังสืออ่านกวีนิพนธ์” เพราะเป็นหนังสือที่ท่านจินตกวีแต่เก่าก่อนได้ร้อยกรองไว้ด้วยถ้อยคำอันไพเราะ ได้เลือกที่โวหารและวิธีประพันธ์แปลก ๆ คัดคัดตอนมาพิมพ์ขึ้นเฉพาะเป็นเล่มเล็ก ๆ เพื่อให้เบาราคาแก่นักเรียนที่จะซื้อหาไปเล่าเรียน และได้ตั้งใจตรวจอักษรและวรรคตอนโดยกวดขัน อาจารย์จะใช้สำหรับให้นักเรียนหัดอ่านก็ได้ ให้เรียนศัพท์ก็ได้ บอกให้เขียนหรือเลือกใช้เป็นแบบฝึกหัดไวยากรณ์ ฝึกหัดการย่อความ เรียงความในการแต่งหนังสือก็ได้ ทั้งจะได้เป็นเครื่องบำรุงความรู้ให้เจริญกว้างขวาง คือเมื่อมีหนังสืออ่านหนังสือเรียนมากอย่าง นักเรียนก็จำต้องได้เห็นมากได้ย่นมากไป ตั้งแต่เวลาเล่าเรียนแต่ให้ผู้ใช้อ้อเขาเป็นแบบเรียนแต่เฉพาะฉบับที่กรมศึกษาธิการได้จัดพิมพ์ขึ้น เพราะเจ้าพนักงานต้องตรวจแก้ไขพิมพ์เสมอทุก ๆ คราวที่จะสั่งให้พิมพ์จึงจะยอมให้เป็นฉบับสำหรับเล่าเรียน ห้ามมิให้นักเรียนทั้งหลายใช้หนังสือเรื่องเดียวกัน ซึ่งมีได้พิมพ์ด้วยคำสั่งของกรมศึกษาธิการ อันกรมศึกษาธิการไม่ได้รับรองว่าถูกต้องนั้นเป็นฉบับเรียนเป็นอันขาด

กรมศึกษาธิการ

วันที่ ๑ สิงหาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๑

วิสุทธสุริยศักดิ์

อธิบดี

สารบัญ

	หน้า
คำแนะนำสำหรับครู	๑
พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย	๒
เรื่องย่อสังข์ทอง	๖
ตัวละครสำคัญ	๙
เนื้อเรื่อง	
บทที่ ๑ พระอินทร์ยกทัพมาล้อมเมืองท้าวสามล แล้วให้พระวิษณุกรรมถือสาร เข้าไปท้าท้าวสามลให้ออกมาตีค้ำกับพญานาคเมืองกัน	๑๑
บทที่ ๒ ท้าวสามลให้หกเชยออกตีค้ำกับพระอินทร์ หกเชยแพ้	๒๓
บทที่ ๓ พระอินทร์ให้ท้าวสามลแก้ตัว ท้าวสามลจำใจให้นางมณฑาไปอ้อนวอน เจ้าเงาะมาตีค้ำกับพระอินทร์	๓๓
บทที่ ๔ เจ้าเงาะยอมรับออกตีค้ำ และถอดรูปเงาะกลับเป็นพระสังข์	๔๕
บทที่ ๕ พระสังข์ขึ้นเฝ้า หกเชยกับเมียพาลทะเลาะหน้าที่นั่งด้วยความริษยา	๖๑
บทที่ ๖ พระสังข์ออกตีค้ำกับพระอินทร์ พระอินทร์ทำเป็นแพ้พาทัพเหาะกลับ วิมาน ท้าวสามลยกราชสมบัติให้พระสังข์	๗๑
ศัพท์ปทานุกรม	๘๔

คำแนะนำสำหรับครู

๑๑ * ๑๑

บทละครเรื่องสังข์ทอง ตอน ตีคลี ฉบับนี้ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำเพื่อให้สะดวกแก่การสอนของครู และให้นักเรียนศึกษาโดยตนเองได้ด้วย ฉะนั้นก่อนที่ครูจะใช้หนังสือเล่มนี้ ขอให้อ่านคำแนะนำดังต่อไปนี้เสียก่อน

(๑) ให้นักเรียนรู้จักหนังสือ ก่อนที่จะลงมืออ่าน ควรให้นักเรียนเปิดดูหนังสือให้ตลอดเล่มอย่างคร่าว ๆ เสียก่อน โดยดูตั้งแต่หน้าปกไปจนหน้าสุดท้าย เพื่อรู้ว่าหนังสือมีกี่หน้า ชื่ออะไร ใครแต่ง ให้รู้จักสารบัญว่ามีประโยชน์อย่างไร จะใช้สารบัญอย่างไร

(๒) ลักษณะของหนังสือ

ก. ได้เขียนตัวเลขกำกับบรรทัดไว้ด้วย แต่เขียนเฉพาะจำนวนสิบ ยี่สิบ สามสิบ ฯลฯ เพื่อความสะดวกแก่การค้นศัพท์และข้อความยาก ทั้งจะเป็นเครื่องกำหนดได้แน่นอนว่านักเรียนได้อ่านถึงบรรทัดเท่าไร ตอนอะไร เป็นเครื่องช่วยให้นักเรียนรู้จักสังเกต และมีความแน่นอนแม่นยำ

ข. ได้แบ่งเนื้อเรื่องออกเป็นบท ๆ รวม ๖ บท บทหนึ่ง ๆ ควรแบ่งสอนหรืออ่านให้เหมาะกับเวลา และจำนวนครั้งที่นักเรียนจะต้องอ่านในปีหนึ่ง

ค. เมื่อจบบทหนึ่ง มีคำอธิบายความและคำถาม ในคำอธิบายความ เมื่อนักเรียนเข้าใจความหมายแล้ว ครูควรให้นักเรียนลองผูกประโยคหรือข้อความ โดยใช้ถ้อยคำนั้น ๆ เช่นความที่ว่า “ไม่เป็นโล้เป็นพาย” ครูก็ให้นักเรียนผูกหัดผูกประโยคหรือข้อความโดยใช้ความที่ว่า “ไม่เป็นโล้เป็นพาย” ให้ดู ทั้งนี้เท่ากับเป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักใช้ข้อความที่เป็นวลี

ส่วนการตอบคำถามนั้น ครูควรให้นักเรียนตอบเป็นประโยค เช่น คำถามว่า “เจ้าเงาะพอใจเครื่องทรงที่ท้าวสามลให้มาหรือไม่” ควรให้นักเรียนตอบให้เต็มความว่า “เจ้าเงาะไม่พอใจเครื่องทรงที่ท้าวสามลให้มา” ไม่ควรให้ตอบสั้น ๆ ว่า “ไม่พอใจ” หรือ “เปล่า”

ง. ในท้ายเล่มมีศัพท์พยานุกรม ครูควรแนะนำว่า ถ้าพบคำศัพท์ เช่น “อุทธัจ” นักเรียนจะค้นค่าแปลได้อย่างไร ทั้งนี้เป็นการเริ่มฝึกให้นักเรียนรู้จักค้นคว้าความรู้โดยตนเอง และให้นักเรียนรู้จักใช้พจนานุกรมในโอกาสต่อไปด้วย

พระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

๑๑ ๑๑ ๑๑

หนังสืออ่านกวีนิพนธ์เรื่อง สังข์ทอง นี้ เป็นพระราชนิพนธ์ของ สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ ๒ กรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่เวลาที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทองมาจนบัดนี้ก็เป็นเวลาเกือบ ๒๐๐ ปีแล้ว จะเห็นว่าเป็นเวลานานทีเดียว แต่เราในสมัยนี้ก็ยังรู้จักเรื่องสังข์ทองกันดี กระทั่งวงศึกษาธิการก็ยังเลือกเรื่องนี้เป็นหนังสือสำหรับนักเรียนอ่าน ทั้งนี้ก็เพราะเรื่องสังข์ทองเป็นเรื่องดี บทกลอนไพเราะน่าฟัง เนื้อเรื่องเป็นคติ ซึ่งนักเรียนคงจะเห็นได้เมื่ออ่านหนังสือเรื่องนี้

นักเรียนควรจะรู้พระราชประวัติของพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ เพราะนอกจากพระองค์ท่านจะได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทองนี้แล้วยังได้ทรงกระทำให้การหนังสือเจริญรุ่งเรืองอีกด้วย

ถ้านักเรียนขึ้นไปเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะแลเห็นสิ่งก่อสร้างโบราณ
ปรักหักพังเป็นอันมาก ที่เป็นดังนี้ เพราะเมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๗ พม่ายกกองทัพมารบกับไทย
รบกันอยู่สองปีเศษ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๓๑๐ เราต้านทานมิได้ เราก็เสียพระนครแก่พม่า
นักเรียนคงจะสงสัยได้เห็นว่าการสงครามนั้นทำความวินาศให้แก่ฝ่ายแพ้ได้อย่างไรบ้าง
การที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสิ่งโบราณอันปรักหักพังให้เราเห็นจนบัดนี้ เป็นผลของ
การสงครามในครั้งนั้น ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ เมื่อเราแพ้สงครามและเมื่อมีข้าศึกอยู่เต็มบ้าน
เต็มเมืองนี้แหละ ที่สมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ ประสูติ

สมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ มีพระนามเดิมว่า “ฉิม” ประสูติเมื่อวันพุธ เดือนสี่
ขึ้นเจ็ดค่ำ จุลศักราช ๑๑๒๙ (ตรงกับวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๑๐) ณ ตำบลอัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม พระราชบิดา คือสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขณะนั้น
พระองค์ท่านยังทรงดำรงพระยศเป็นหลวงยกกระบัตร เมืองราชบุรี ตำแหน่งหลวงยกกระบัตร
ก็คล้าย ๆ ตำแหน่งอัยการสมัยนี้ ถึงแม้สมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ จะประสูติ ณ ที่ไกลจาก
จุดสำคัญในการรบก็ตาม แต่ตำบลอัมพวาก็ได้รับภัยจากข้าศึกเหมือนกัน พระราชมารดา
จึงต้องพาพระราชบุตรที่ยาวหลบหนีชุ่มชื้นด้วยความลำบากยิ่ง

บ้านเมืองไทยประสบหัตถภัย บ้านแตกสาแหรกขาดอยู่สองปี สมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราชก็รวบรวมกำลังชาวไทยขับไล่ข้าศึกออกไปพ้นประเทศ ระหว่างนั้นหลวงยกกระบัตร
พระราชบิดาสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ ได้เข้ามารับราชการกับสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ
ได้เป็นพระราชวรินทร์เจ้ากรมตำรวจนอกขวา และได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ ตำบลบ้านหลวง
คือที่ตอนใต้วัดระฆังโฆสิตารามบัดนี้

ถึงแม้ว่าข้าศึกจะได้พ่ายแพ้ไปแล้ว แต่บ้านเมืองยังไม่สงบเรียบร้อย พระเจ้าตากสิน
และเสนาข้าราชการยังต้องปราบปรามยุคเชิญต่าง ๆ อันเป็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังสงคราม ดังนี้
เราจะเห็นได้ว่าสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงจำเริญวัยขึ้นในสมัยที่บ้านเมืองกำลัง
ตกอยู่ในที่ลำบาก พระองค์ได้ทรงเรียนรู้และเห็นรสของความยากลำบากนี้ เพราะมาตั้งแต่
พระองค์มีพระชนมายุ ๔ พรรษา ถึง ๑๒ พรรษา ได้ตามเสด็จพระราชบิดาไปในงานศึก
ทั้งในประเทศและนอกประเทศ เช่น ใน พ.ศ. ๒๓๒๑ ได้ตามเสด็จพระราชบิดาไปในกองทัพ
จนถึงเมืองเวียงจันทน์ และได้เสด็จกลับพระนครพร้อมกับพระแก้วมรกต อันเป็นพระพุทธรูป
คู่บ้านคู่เมืองทุกวันนี้

สมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ ทรงเริ่มมีโอกาสเล่าเรียนเมื่อชนมายุ ๑๓ พรรษา ได้ทรงเล่าเรียนกับสมเด็จพระวันรัต (ทองอยู่) วัดระฆังโฆสิตาราม สมเด็จพระวันรัตเห็นลักษณะสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ แล้วก็ทำนายว่า พระองค์จะได้เป็นกวีสำคัญ มีความชำนาญกาพย์กลอนโคลงฉันท์ในวันข้างหน้า

พระราชบิดาซึ่งทรงดำรงพระยศพระราชวรินทร์นั้น ทรงเข้มแข็งในการสงครามมาก ได้ทรงปฏิบัติหน้าที่ มีความดีความชอบ ได้เลื่อนขึ้นเป็นลำดับ จนในที่สุดได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินต่อจากสมเด็จพระเจ้าตากสินฯ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ขณะนั้นสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ ทรงมีพระชนมายุ ๑๖ พรรษา พระราชบิดายังต้องทรงยกทัพไปปราบปรามข้าศึกศัตรูอีกหลายครั้ง และพระองค์ก็ทรงติดตามพระราชบิดาไปในกองทัพเป็นนิจ จนชนมายุได้ ๒๒ พรรษา จึงได้ทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และจำพรรษา ณ วัดสมอราย (วัดราชาธิวาสวิหาร) หนึ่งพรรษา

พระองค์ได้ขึ้นเสวยราชย์เมื่อพระราชบิดาสวรรคต ใน พ.ศ. ๒๓๔๒ พระชนมายุ ๔๓ พรรษา เมื่อสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ ขึ้นครองราชย์นั้น มีศึกใหญ่เพียงครั้งเดียว คือ ศึกพม่าตีเมืองกลาง พ.ศ. ๒๓๔๒ จากนั้นนับว่าบ้านเมืองสงบเรียบร้อยมีความอยู่เย็นเป็นสุขขึ้น สมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ จึงได้ทรงทะนุบำรุงบ้านเมืองได้อย่างเต็มที่ ในทางพระศาสนา ได้ทรงโปรดให้ชำระปริยัติธรรม คือ การเล่าเรียนพระไตรปิฎก ได้ส่งสมณทูตออกไปเมืองลังกา และได้ตั้งโพธิ์จากลังกามาปลูกไว้ที่วัดมหาธาตุและวัดสระเกศ กังโพธิ์นั้นนับถือว่าเป็นกึ่งที่ที่ตอนจากตันโพธิ์ อันสืบพันธุ์จากต้นที่พระพุทธเจ้าประทับเมื่อตอนตรัสรู้ ได้ทรงสร้างวัดสุทัศน์ฯ ซึ่งทำค้างมาแต่รัชสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ มีสิ่งที่นักเรียนควรรู้อีกอย่างหนึ่ง คือ เริ่มมีธงชาติ เป็นธงพื้นแดง มีช้างสีขาวยืนกลาง ธงช้างนี้เราได้ใช้เป็นธงประจำชาติมานานจนเปลี่ยนเป็นธงไตรรงค์

พระราชกรณียกิจสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ การหนังสือที่เรียกกันเป็นคำศัพท์ว่าวรรณคดี ในรัชสมัยของพระองค์วรรณคดีเจริญรุ่งเรืองมาก สมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ ทรงอุปถัมภ์วรรณคดีโดยโปรดให้ประตูนักปราชญ์และกวีแต่งหนังสือต่าง ๆ พระองค์ท่านทรงเป็นประธานในที่ประชุม มีคำกล่าวกันมาว่า ในรัชกาลที่ ๒ คือ ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ นี้ ใครเป็นกวีก็ได้รับความโปรดปรานมาก เช่น สุนทรภู่นั้นโปรดให้เป็นขุนสุนทรโวหาร พระราชทานบ้านเรือนให้อยู่ และให้เข้าเฝ้าได้เป็นนิจ

นอกจากจะโปรดให้กวีแต่งเรื่องต่าง ๆ แล้ว พระองค์ก็ยังได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ ไว้มากมายหลายเรื่อง ที่สำคัญ ๆ เป็นพวกละคร คือ เรื่องอิเหนา คาวี ไกรทอง มณีพิชัย ไชยเชษฐ และสังข์ทอง ที่เรียกว่าเป็นบทละครนั้น คือเป็นบทหรือเรื่องสำหรับจะให้ละครเล่นให้คนดู

สมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ ทรงดำรงราชสมบัติได้เพียง ๑๕ ปี เท่านั้นก็สวรรคตใน พ.ศ. ๒๓๖๗ รวมพระชนมายุ ๕๔ พรรษา พระองค์มีพระโอรสหลายพระองค์ ที่เราควรรู้จัก คือ สมเด็จพระนั่งเกล้าฯ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ พระองค์นี้ทรงเป็นพระเชษฐาของ สมเด็จพระจอมเกล้าฯ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ สมเด็จพระจอมเกล้าฯ มีพระโอรส ซึ่งสืบราชสมบัติต่อมา คือสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ซึ่งเราถวายพระนามว่า สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า

นักเรียนได้อ่านพระราชประวัติมาถึงเพียงนี้ ก็คงจะรู้สึกว่สมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ ได้ทรงลำบากตรากตรำในการก่อสร้างประเทศชาติอย่างไร ตั้งแต่พระชนมายุน้อย ๆ เพียง ๔ พรรษา ก็ต้องออกไปในงานศึกสงครามเสียแล้ว และได้ทรงออกศึกสงครามอีกหลายครั้งจนพระชนมายุ ๒๒ พรรษา เมื่อพระองค์ขึ้นครองราชย์แล้วก็ทรงทะนุบำรุงบ้านเมืองด้วยพระอุตสาหวิริยภาพ พระองค์ทรงเล็งเห็นว่าการหนังสือก็เป็นสิ่งสำคัญสำหรับบ้านเมือง จึงได้ทรงทะนุบำรุงเป็นอันมาก พระองค์ท่านทรงเป็นคนไทยคนหนึ่งที่รักชาติและรักหนังสือของชาติ เราผู้เป็นคนไทยก็ควรเจริญรอยตามบรรพบุรุษของเราคือ รักชาติและรักหนังสือของชาติ

เรื่องย่อสังข์ทอง

๔๕๔๐-๐๖๔๕

เรื่องสังข์ทอง ซึ่งสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชนิพนธ์เป็นคำกลอน บทละครนี้ เดิมเป็นนิทานซึ่งเล่าสืบต่อกันมานาน

เล่ากันมาว่า ยังมีเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งชื่อท้าวศุภพิมล ท้าวศุภพิมลสมเษกใช้นางจันทเทวี มีสนมใช้นางจันทาเทวี นางจันทาเทวีมีนิสัยชอบอิจฉาริษยา และอยากมีอำนาจเป็นใหญ่ จึงคิดหาทางกำจัดนางจันทเทวี นางได้ติดสินบนขุนโหรให้ช่วยคิดการด้วย

ต่อมานางจันทเทวีคลอดบุตรเป็นหอยสังข์ ขุนโหรได้ช่อง จึงทูลทำนายว่านางจันทเทวี กับบุตรเป็นกาลกิณีบ้านกาลกิณีเมือง ท้าวศุภพิมลจึงจำต้องขับนางจันทเทวีออกจากเมือง ตามคำแนะนำของขุนโหร

นางจันทเทวีพาบุตรหอยสังข์ไปอาศัยอยู่กับตายายชาวไร่ ได้รับความลำบากอย่างยิ่ง หอยสังข์นั้นที่จริงมีเด็กอยู่ภายใน เด็กนั้นคือผู้มีบุญมาเกิด เมื่อเด็กนั้นเติบโตขึ้น เห็นแม่ได้รับความทุกข์ลำบากก็ลอบออกจากหอยมาช่วยทำธุระต่าง ๆ ตลอดจนหุงหาอาหาร พอถึงเวลาแม่กลับจากไร่ ก็เข้าซ่อนตัวเสียในหอย นางจันทเทวีกลับจากไร่มีความประหลาดใจมาก ที่เห็นบ้านช่องสะอาดสะอ้าน และมีอาหารเตรียมไว้พร้อม วันหนึ่งนางได้ซ่อนตัวแอบดูว่าใครเป็นผู้มาช่วยจัดทำสิ่งเหล่านั้น ขณะแอบอยู่ก็เห็นเด็กออกมาจากหอยสังข์ ปิดกวาดบ้าน และทำอาหารอย่างเคย นางก็รู้ว่าลูกหอยสังข์ของนางนั้นมีมนุษย์ ซ่อนอยู่ภายใน นางมีความยินดีมาก และได้หุบหอยนั้นเสียเพื่อมิให้ลูกชายเข้าไปซ่อนในหอยสังข์อีก และเหตุที่ลูกของนางอยู่ในหอยสังข์ จึงได้ชื่อว่าพระสังข์

จะกล่าวถึงนางจันทาเทวี นางคลอดลูกเป็นหญิง ท้าวศุภพิมลอยากได้ลูกชาย เพื่อจะได้สืบวงศ์ เมื่อได้ลูกเป็นหญิงก็ไม่ค่อยพอใจและไม่ยกย่องนางจันทาเทวีเป็นใหญ่ นางจันทาเทวีจึงคิดหาวิธีใหม่ นางได้ทำเสน่ห์ให้ท้าวศุภพิมลหลงใหล แล้วทูลยุยงว่านางจันทเทวีซึ่งเป็นพระมเหสีเอกยังไม่ตาย และไปมีลูกชายใหม่อีกคนหนึ่ง ถ้าปล่อยไว้เด็กคนนั้นจะคิดแย่งราชสมบัติ ท้าวศุภพิมลกำลังถูกเสน่ห์ก็หลงเชื่อสั่งให้ทหารไปจับพระสังข์มาฆ่า แต่ทเวดาช่วยคุ้มครอง ทหารคิดฆ่าด้วยวิธีการใดก็ไม่สำเร็จ ท้าวศุภพิมลจึงให้น้ำพระสังข์ไปถ่วงน้ำเสีย พระยานาคเจ้าเมืองบาดาลพบพระสังข์ถูกถ่วงน้ำจมอยู่

เกิดความสงสาร จึงพาตัวไปเลี้ยงไว้ในเมืองบาดาล แต่มนุษย์จะอยู่ในเมืองนาคไม่ได้ พระยานาคจึงส่งพระสังข์ไปให้นางพันธุรัต ซึ่งเป็นยักษ์ให้ช่วยเลี้ยงพระสังข์ต่อไป

นางพันธุรัตนี้มีของวิเศษ คือ มีบ่อเงิน บ่อทอง เป็นบ่อวิเศษ ผู้ใดได้อาบน้ำในบ่อนั้น ผิวเนื้อจะกลายเป็นเงินเป็นทอง นางพันธุรัตยังมีเครื่องงาะ สวมแล้วคงกระพันชาติรีมีเกือกแก้ว ไม่เท้าทอง ใครสวมเกือกแก้วถือไม้เท้าทองแล้วเหาะได้

นางพันธุรัตเป็นยักษ์ เกรงพระสังข์จะเกลียดกลัวจึงแปลงตัวเป็นมนุษย์ เมื่อถึงเวลาออกเที่ยวป่าก็กลับร่างเป็นยักษ์ เมื่อนางพันธุรัตจะออกป่าได้ห้ามพระสังข์ไม่ให้เข้าไป ณ ที่ซ่อนของวิเศษเหล่านั้น พระสังข์อยากรู้ว่ามီးอะไรอยู่ในที่ห้ามนั้น เมื่อเวลานางพันธุรัตออกป่า พระสังข์ก็แอบเข้าไปดูในที่หวงห้าม ก็พบของวิเศษดังกล่าว นอกจากนั้นยังเห็นกองกระดูกและซากศพต่าง ๆ ก็คิดว่า แม่เลี้ยงของตนเป็นยักษ์ ซินอยู่ต่อไปอาจมีอันตราย

อยู่มาวันหนึ่ง นางพันธุรัตออกเที่ยวป่าตามเคย พระสังข์ได้โอกาสก็ลงชุบตัวในบ่อทอง ผิวก็งามอร่ามดังเนื้อทอง จึงได้ชื่อว่าสังข์ทอง เมื่อชุบตัวแล้วก็เอารูปงาะเกือกแก้วมาสวม และถือไม้เท้าทองเหาะไป

นางพันธุรัตกลับจากป่า พอรู้ว่าพระสังข์หนีก็รีบออกติดตาม ไปทันกันที่ภูเขาแห่งหนึ่ง พระสังข์หนีขึ้นไปยอดเขา เมื่อเห็นจวนตัวก็ระลึกลงใจคุณของมารดา อำนาจแห่งการรู้คุณมารดาที่ป้องกันมิให้นางพันธุรัตตามขึ้นไปถึงตัวได้ พระสังข์ขอให้นางพันธุรัตกลับไปที่อยู่ อ้างเหตุผลว่า มนุษย์กับยักษ์อยู่ด้วยกันไม่ได้ แต่นางพันธุรัตมีความรักอาลัยพระสังข์มาก จึงไม่ยอมกลับ และได้อ้อนวอนให้พระสังข์กลับไปอยู่กับตน เมื่อนางเห็นว่าพระสังข์ไม่ยอมกลับไปแน่แล้ว นางก็เขียนมนตร์วิเศษสำหรับเรียกเนื้อเรียกปลาไว้ที่ก้อนหิน แล้วนางก็อกแตกตายด้วยความเสียใจ

พระสังข์ลงมาราบไหว้ขอขมาศพ ระลึกลงใจพระคุณที่นางยักษ์ได้เลี้ยงตนมาจนเติบใหญ่ แล้วเรียนมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลาจนจำได้ดี แล้วก็ออกเดินทางท่องเที่ยวไปจนถึงเมืองของท้าวสามล

ท้าวสามลมีลูกหญิงเจ็ดคน ีตาคนสุดท้องชื่ออรจนา และไม่มีลูกชายเลย ท้าวสามลรู้สึกว่าตนเองแก่ชราเต็มที่แล้ว เป็นห่วงราชสมบัติ จึงได้ปรับทุกข์และปรึกษาเรื่องนี้กับนางมณฑาแม่เหลื ว่าควรจะให้ธิดาทั้งเจ็ดได้เลือกคู่ เมื่อเลือกแล้ว คู่ครองคนใดมีความสามารถ ท้าวสามลก็จะยกราชสมบัติให้ นางมณฑาเห็นชอบด้วย ท้าวสามลจึงให้เสนา

ป่าวประกาศให้กษัตริย์เมืองต่าง ๆ ทราบ

ในวันเลือกคู่ ธิดาผู้พี่ทั้งหกคนเลือกได้กษัตริย์เป็นคู่ครองแต่นางรจนาไม่ชอบใจใครทั้งสิ้น ท้าวสามลจึงให้ป่าวประกาศหาบรรดาชายทั้งหลายมาให้นางรจนาเลือกอีก พระสังข์ซึ่งปลอมเป็นเงาะถูกพวกเสนาพาตัวเข้ามาด้วย ใคร ๆ เห็นก็ว่า เงาะเป็นคนบ้า น่าเกลียดน่ากลัว แต่นางรจนาเล็งเห็นว่า ตัวจริงของเงาะนั้นเป็นอย่างไร จึงทิ้งพวงมาลัยให้แสดงว่านางเลือกเจ้าเงาะเป็นคู่ครองของนาง

ท้าวสามลกริ้วมาก จึงขับไล่ นางรจนาและเจ้าเงาะไปอยู่ที่ปลายน่านอกเมือง แล้วคิดจะหาเหตุฆ่าเจ้าเงาะเสีย แต่เพื่อมิให้คนทั้งหลายนินทาว่าไม่เป็นธรรม จึงคิดอุบายเกณฑ์ให้พวกเขยหาเนื้อหาปลามาถวาย ใครหาไม่ได้ตามจำนวนที่ต้องการจะต้องถูกประหารชีวิต เจ้าเงาะออกไปป่า ถอดรูปเงาะออกแล้วร้ายมนตร์เรียกเนื้อเรียกปลามาอยู่กับตนหมด เขยทั้งหลายออกไปเที่ยวหาเนื้อหาปลา จนไปพบพระสังข์นึกว่าเทพารักษ์ต่างพากันกราบไหว้และอ่อนวอนขอเนื้อขอปลา พระสังข์ก็ยินดีแต่ขอตัดจมูกกับใบหูไว้เป็นเครื่องแลกเปลี่ยน

การที่พระสังข์ยังคงปลอมตัว สามรูปเงาะทำเป็นคนบ้าไปให้คนทั้งหลายเข้าใจผิดนั้น ทำให้นางรจนากลุ่มอกกลุ่มใจมากเพราะต้องออกมาทานทุกข์ลำบากโดยไม่จำเป็นเลย นางจะอ่อนวอนอย่างไร พระสังข์ก็ไม่ยอมทิ้งรูปเงาะ จนนางคิดว่าจะตรอมใจตายเป็นแน่

การที่พระสังข์ยอมถอดรูปเงาะ ได้ขึ้นครองเมือง และนางรจนาซึ่งได้สู่ทาสลำบากมาด้วยกันกับพระสังข์ กลับได้รับความสุขนั้น มีเรื่องราวละเอียดในบทละคร ที่นักเขียนจะได้อ่านต่อไป

ตัวละคร

เรื่องสังข์ทองนี้เป็นบทละครคือเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นสำหรับใช้เล่นละคร ตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง มีดังต่อไปนี้

พระอินทร์	พระอินทร์เป็นเทวดาที่คอยช่วยเหลือคนดี คนสุจริต ที่บังเอิญต้องตกทุกข์ได้ยาก พระอินทร์มีดาทิพย์ เรียกว่า ทิพยเนตร มองเห็นไปได้ทั่ว มีวิมานชื่อ โพชยันต์ หรือเวชยันต์ มีรถทรง ชื่อ เวชยันต์ ชื่อเดียวกับวิมาน มีแท่นที่นั่งชื่อบัลลังก์มณฑลอาสน์ แท่นที่นั่งนี้ ตามปกติอ่อนนุ่ม ถ้าเมื่อใดเกิดความเดือดร้อนขึ้นในเมืองมนุษย์ แท่นนี้จะแข็งกระด้างเหมือนหิน พระอินทร์ก็จะใช้ทิพยเนตรมองลงมาที่เมืองมนุษย์ เมื่อรู้ว่าใครตกทุกข์ได้ยากก็จะลงมาช่วย พระอินทร์มีชื่อหลายชื่อ คือ สหสัณยาน์ โกสิย์ ตรีเนตร มัฆวาน และปิ่นฟ้า เป็นต้น พระอินทร์มีกายสีเขียว
พระมาตุลี	สารถิ ผู้ขับรถให้พระอินทร์
พระวิษณุกรรม	ชื่อที่ถูกต้อง คือ พระวิศวกรม หรือ พระเวสสุกรรมเป็นเทวดาผู้มีความชำนาญในการช่าง พวกช่างนับถือพระวิศวกรม รูปพระวิศวกรมนั้น เขาทำเป็นรูปเทวดานั่ง มือหนึ่งถือสายดั่ง มือหนึ่งถือเครื่องมือช่าง ในเรื่องสังข์ทองนี้ พระวิษณุกรรมเป็นทูตของพระอินทร์
ท้าวสามล	เจ้าเมืองสามล
นางมณฑา	มเหสีของท้าวสามล
ธิดาทั้งหก	ธิดาของท้าวสามลกับนางมณฑาเทวี
หกเขย	บุตรเขยของท้าวสามล ไม่มีชื่อเป็นรายคน เรียกรวมกันว่าหกเขย
รจนา	ชื่อของธิดาคนที่เจ็ด คนสุดท้องของท้าวสามลกับนางมณฑาเทวี
พระสังข์	ลูกท้าวศวมล ปลอมตัวเป็นเจ้าเงาะเข้ามาให้เลือกคู่ นางรจนาเลือกเป็นคู่ครอง

นอกจากนี้ ยังมีพวกเสนา อำมาตย์ บุโรหิต สาวใช้ กำนัล ชั้นที่

บทละครเรื่อง สังข์ทอง
ตอน ตีคลี
บทที่ ๑

พระอินทร์ยกทัพมาล้อมเมืองท้าวสามล แล้วให้พระ-
วิษณุกรรมถือสารเข้าไปท้าวสามลให้ออกมาตีคลี พนัน
เอาเมืองกัน

มาจะกล่าวบทไป^๑
 ทิพยอาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนมา
 จะมีเหตุมันแน่นในแดนดิน
 จึงสอดส่องทิพยเนตรดูเหตุภัย
 มันมิไปช่วยจะม้วยมอด
 จำจะยกพลพลเทวา
 ชวนเจ้าธำมณีคลิพพนัน
 จะชูให้วังนงกตกใจ
 พระสังข์ครั้งนี้จะถอดเงา
 พ้อตาจะได้เห็นเป็นรูปทอง

คิดพลางทางมีพจนารถ
 จงเตรียมพลเทวาถืออาวุธ
 ทั้งหน้าหลังตั้งตามกระบวन्हัพ
 เราจะยกพลไกรไคลคลา

บัดนั้น^๒
 รีบออกมานอกโพชชนัด

ถึงท้าวสหสัณย์นัตรียตริงศา
 กระด้างดั่งศิลาประหลาดใจ
 อมรินทร์เร่งคิดสงสัย
 ก็แจ้งใจในนางรจนา
 ด้วยสังข์ทองไม่ถอดรูปเงาป่า
 ลงไปล้อมพาราสามลไว้
 น้ำหนามันจะสู้ใครได้
 ออกไปหาบุตรสุดท้อง
 งามเหมาะไม่มีเสมอสอง
 ทั้งทำนองเพลงคลีตีย่อยุทธ์ (๑๐)

สักมาตุลีเทพบุตร
 นิรมิตเหมือนมนุษย์ชาวพารา
 ให้เสร็จสรรพปีกซ้ายปีกขวา
 ไปล้อมพาราท้าวสามล

มาตุลีกราบงามสามหน
 เตรียมพลเทวัญมิทันนาน

^๑ มาจะกล่าวบทไป คำขึ้นต้นบทเมื่อจบเรื่องตอนหนึ่ง ๆ

^๒ บัดนั้น คำขึ้นต้นบทตัวละครที่ เป็นผู้รับใช้ หรือเป็นตัวประกอบ เช่น เสนา ชาวเมือง ฯลฯ

แม้มิใช่ชื่อยะมัยยมเจด
เจ้ายะยภพพหุพหุเทวา

ด้วยสัจจาทองไม่ถดรูปเงาะป่า
ลงไปล้อมพาราธมมอได้ (๖)

เมื่อนั้น^๑

สอดใส่เครื่องทองลงการ
แล้วลีลามาทรงเวไชยันต์
เดินโดยอากาศคลาดแคล้ว

อมรินทร์อินทร์องค์สรลงสนาน
เนาวรัตน์ชัชวาลวาวแว
ยกทัพเทวัญเป็นถ่องแถว
รีบขับรถแก้วลงมาพลัน (๒๐)

ครั้นถึงพาราสามล

ตั้งค่ายรายรอบเรียงวัน
แล้วยังปิ่นมณฑกนกลับ
บ้างทำสิงหนาทมาตฆ้องกลอง

ขับพลเข้าล้อมเขตขัณฑ์
ปักธงสำคัญทุกหมวดกอง
ปล่อยตบั้งตึงตึงดังก้อง
ให้ร้องล้าทับให้เกรงกลัว

บัดนั้น

ตื่นตระหนกตกใจจวนตัว
ต่างคนลนลานทุกบ้านช่อง
หอบที่นอนหมอนฟูกผูกพัน
บ้างอุ้มบุตรจุดมือเมียม
ลูกหลานรูงรั้งครั้งนี้
บ้างปิ่นขึ้นแย่งฝ่าหิลังคาเรือน
ชนเอาข้าวของลงกองไว้
พวกผู้หญิงสาวแก่แม่ค้า
เบียดข้าวเททิ้งแล้ววิ่งวน

ชาวเมืองทั้งสันไต้ยันทั่ว
จะยกย้ายครอบครัวก็ไม่ทัน
เสือกสลดนขนของเขียนขัน
ถามกันว่าจะไปข้างไหนดี
ให้วอนพ่อตาให้พาหนี
มิรู้ที่จะแอบแฝงอยู่แห่งไร
สำคัญพันเพื่อนว่าไฟไหม้
ร้องให้เรียกหาพี่น้องอล
ตกใจคิดว่าขโมยปล้น
แน่นถนนปนกันกับผู้ชาย

(๓๐)

^๑เมื่อนั้น คำขึ้นต้นบทตัวละครที่เป็นนาย หรือเป็นตัวละครสำคัญ เช่น พระอินทร์ ท้าวสามล ฯลฯ ตัวละครที่ไม่ใช่เป็นตัวละคร ถ้าตอนใดทำหน้าที่เป็นตัวละคร ก็ใช้คำขึ้นต้นว่า “เมื่อนั้น” ในความตอนนั้น เช่นพระวิษณุกรรมในเรื่องนี้

^๒ปล่อยตบ บังปิ่นตบ คือ บังปิ่นที่มีกระสุนเรียงเป็นตบ

^๓ขึ้นแย่งฝ่า ขึ้นหรือฝ่า

พวกพระยาพระหลวงทั้งปวงนั้น
ไม่รู้เหตุผลตันปลาย
ครั้นถึงศาลาหน้าประตู
ร้องเรียกเผ่าแก่ออกแซ่ไป

เมื่อนั้น
หลับอยู่ไม่รู้คำมูล
ผวาตื่นพื้นตัวยังมัวเมีย
นางมณฑาทื่นก่อนนอนไว
ท้าวสามลละเมอเพื่อพำ
ลุกขึ้นแก้ผืนซิ่นลั่นที
นางมณฑาว่าไอ้อะไรนั้น
เสียงคนอึงมีที่ประตู
ท้าวสามลหวาดหวั่นพระทัย
งกเงินเดินคว้นชวนชวน
เปิดพระแสงแลเห็นเสนี
ร้องถามลงไปมิได้ช้า

บัดนั้น
ไต่ยืนสุรเสียงท้าวไท
พิศทูลถ้อยคำละล้าละลัก
ไม่รู้ว่ใครมาล้อมนคร

ต่างตระหนกกลั่นขวัญหาย
ชวนกันผันผายเข้าวังใน
พอเพลเข้าตรู่ประจักษ์
เร่งให้ปลุกบรรทมบังคมทูล

ท้าวสามลราชนเรนทร์สุร
แว่วเสียงสนมทูลก็ตกใจ (๔๐)
จ้วเจียโงกหงับหลับไปใหม่
หลงใหลทะเลสิ่งลุปลุกลามมี
คิดว่าผีอำทำอุ๊
เห็นจะตีหรือร้ายช่วยท่ายดู
ยังจะมาแก้ผืนกันอยู่
เป็นอย่างไรไม่รู้เลยพ่อกุณ
เหลียวมาคว้าได้ดาบญี่ปุ่น
เมียรุนหลังส่งตรงออกมา
อึงมีตึกคักหนักหนา
อ้ายเงาะมันเข้ามาหรือว่าไร (๕๐)

เสนาข้าเฝ้าน้อยใหญ่
ต่างกลานเข้าไปตรงบัญชี
หายใจหอบฮักขยักขย่อน
พระภุชเรจทรงทราบพระบาท^๒

* แก่ผืน ทำนายผืน

^๒ ทราบพระบาท ฐิ

เมื่อนั้น

ให้คิดคร่ำครึन्हวันวิญญาน
ความกลัวตัวสั่นงันก
ค่อยกระซิบถามเมียเจียหูฟัง
เอ๊ะกูอยู่แล้วนะเสนี
นี่หากว่ากลัวหาญพานยังยืน
เสียแต่แก่ชราหูตามัว
ถ้าห่มแน่นแนมเหมือนแต่ก่อนไซ้
เหวห่มุมาดยาข้าเฝ้า
กูเห็นเหลือกำลังแล้วครั้งนี้
ได้ยินคนข้างหลังกระทั้งไ
ร้องเรียกเมียตัวสั่นว่านั่นแน่
ลูกเขยของกูมันอยู่ไหน
ขัดเขมรเหม็นเหม็นทำแก๊ง
เร็วเร็วเร่งรัดจัดโยธา
นายมูลขุนหมื่นพื้นตัวดี
เกณฑ์ให้ประจำช่องป้องกัน
ประดุจทั้งสี่ทิศให้ปิดตาย

บัดนั้น

บังคมลาพากันออกไป

ท้าวสามลตระหนกตกประหม่า
เหลียวซ้ายแลขวาละล้าละลัง
เพื่อพกพุดจาเหมือนบ้าหลัง
เสียงอะไรตึงตังดังเหมือนปืน
เห็นไฟริจะมากมายหลายหมื่น
จึงไม่ตื่นตระหนกตกใจ (๖๐)
ทั้งตัวก็เจ็บปวดป่วยไข้
จะเกรงกลัวอะไรกับไฟรี
อย่างไรเล่าเราจะสู้หรือจะหนี
สุดที่จะต้านต่อให้หื้อแค้น
ตกใจจริงจริงออกวิ่งแ
เสียงแซ่ناقกลัวทั้งรั้ววัง
จะให้ไปต่อสู้อูฐกตั้ง
ปากโป้งโง่งดังสั่งเสนี
ขึ้นพิทักษ์รักษาหน้าที่
กินเบี้ยหวัดผ้าปีมีมากมาย (๗๐)
ระวังตัวกลัวมันจะเป็นปาย
แล้วกลัวทราญกลัวรวดเตรียมไว้

เสนาข้าเฝ้าน้อยใหญ่

เรียกหาบ่าวไพร่รุ่นวาย

^๑ขัดเขมร

นุ่งผ้ากษัยขึ้นมาเหน็บไว้ที่สะเอว

^๒เบี้ยหวัดผ้าปี

เงินและผ้าที่กษัตริย์ให้แก่ข้าราชการในสมัยโบราณ ปีละครั้ง ไม่ได้ให้เป็นเดือน
อย่างเดี๋ยวนี้

^๓ประจำช่อง

ประจำหน้าที่ หมายถึงของที่มีนสำหรับต่อสู้ข้าศึก

พวกเหล่าชาวลึงชาวแสง
แล้วขับไพร่ให้ขึ้นเชิงเทินราย
บ้างลากปืนใหญ่ขึ้นใส่ช่อง
เร่กันลั่นตาลบานประดู

เมื่อนั้น
สั่งพระวิษณุกรรมทันใด
บอกพระยาสามลมาตีลี้
มั่นแพะเราอย่าพักยกเยื้อง

บัดนั้น
รับสั่งพระอินทร์ด้วยยินดี

ครั้นถึงประตูพระนคร
คนรักษาหน้าที่นั้น

บัดนั้น
จึงตอบว่าท่านมาแต่กองทัพ

เมื่อนั้น
ผาดแผลงสำแดงฤทธา

เห็นพวกรักษาหน้าที่
แก่งทำสังหนาทอาจง

เอาเสื้อแดงปืนผาออกมาจ่าย
ตัวนายถือดาบตรวจดู
ถือชุดจุดจ้องเทดินหู^{*}
เป็นหมู่หมู่เยียดยัดอัดไป

องค์ท้าวหม่อมวานเป็นใหญ่
จงแต่งสารถือไปในเมือง (๘๐)
พณเฑาะบุรีให้ลือเลื่อง
จะรีบเอาบ้านเมืองเสียบัดนี้

พระวิษณุกรรมเรื่องศรี
อัญชลีแล้วลามาพลัน

เห็นใส่กลอนมั่นคงลงเขื่อนขันท์
เทวัญร้องเรียกให้เปิดรับ

ขุนหมื่นผ้าประตู่ผู้กำกับ
จะเปิดรับไม่ได้อย่าเข้ามา

พระวิษณุกรรมแกลัวกล้า
เท้าถีบทวาราทหลายลง (๘๐)

วิ่งหนีเกลื่อนกลาดตวาดส่ง
เดินตรงเข้าพระโรงรจนา

* ดินหู คืบป็นอย่างแรง

เห็นท้าวสามลอุยบโอรส
แกตั้งกราบที่เข้าเฝ้าเข้ามา

ทมูเข้ามาดยเฝ้าแทนแม่แทน
ยีนอุยตรงหน้าเจ้าธานี (๓๔)

เห็นท้าวสามลอยู่บนอาสน์
แก่งกรายหัวข้าเฝ้าเข้ามา

เมื่อนั้น

นางมณฑาครำมือไว้ทันที

คิดได้ไพร่มาคนเดียว

จึงร้องเรียกเสน่หายาหนีฏ

เมื่อนั้น

เสแสวังแก่งกล่าววาจา

จงก้มเกล้าเคารพอภิวาท

นายเราให้มาว่าโดยดี

ในสารว่าองค์พระทรงเดช

ยกทัพมาประชิดติดเวียงชัย

ให้พระยาสามลคนดี

จะได้มีเกียรติยศปรากฏนาม

แม้เราแพ้แก่ท่านในการเล่น

เราชนะจะรบไม่ละวาง

ในวันนี้มีออกมาเล่นคลี

ท้าวสามลแม้รู้อย่าดูเบา

หม้ออำมาตย์เฝ้าแน่นหนา
ยืนอยู่ตรงหน้าเจ้าธานี

ท้าวสามลลนลานจะวิ่งหนี

ท้าวได้สมประดิกแลดู

ถึงรบรับขับเคี่ยวพดต่อสู้

แล้วนั่งดูท่วงทีกิริยา

พระวิษณุกรรมแก่งลักล้า

เหวี่ยงเหวี่ยงพระยาเจ้าธานี

(๑๐๐)

คอยสดับรับราชสารศรี

แล้วคลีราชสารออกอ่านไป

มงกุฎเกศกษัตริย์เป็นใหญ่

มิใช่จะณรงค์สงคราม

มาตีคลีพนันในสนาม

ให้ชีพรามณ์ราชครูดูเป็นกลาง

จะยอมเป็นเมืองขึ้นไม่ขัดขวาง

สาวสรก้านนางเป็นของเรา

จะเข้าตีกรุงไกรเอาไฟเผา

จะวอดวายตายเปล่าทั้งเวียงชัย (๑๑๐)

ครั้นอ่านสิ้นสารจึงว่ากล่าว
นั่งนิ่งก้มหน้าอยู่ว่าไร

เมื่อนั้น

ทำหน้าเขียวเหลียวดูนางมณฑา
เรียกเมียวว่าช่วยพี่ด้วยชี
ความกลัวตัวสั่นอยู่ท้าวท้าว
แล้วคิดว่าหกเขยของเรา
ลุกขึ้นยืนยืมือร้องตอบไป
ท่านอย่าอีกชักไปนักละ
จะแต่งให้ไปด้านตักลิ
ท่านจงกลับออกไปบอกนาย
พระแก่งอวดโป้งโง่งอ

เมื่อนั้น

นี่แน่ท้าวสามลคนเมามัว
พูดจาปากกล้าแต่ตาขาว
จะให้หกเขยตักลิพนั้น
แม่นยำออกไปสนามตามกำหนด
แก่งอยู่ล้าทับกำขับกำชา

นี่แน่ท้าวสามลเป็นใหญ่
จะต่อตีหรือไม่จงบอกมา

ท้าวสามลตัวสั่นพรันนักรา
หูตาบ้องแบ้วเหมือนแมวคราว
สิ้นสติตกประหม่าตาขาว
มันให้หนาวสะท้านรำคาญใจ
จะตีคลีต้านต่อเห็นพอได้
เราไม่ย่อท้อต่อไพร
ออเขยทั้งหกมันไม่หนี
ใครตีได้เห็นกันไม่พรันพริง
ผัดพอดตะวันตกายลักหน้อยหนึ่ง
ตั้งปึงขึงไว้เหมือนไม้กลว

(๑๒๐)

พระวิษณุกรรมก็ยืมหัว
ใจคอพอด้วยยังชั่วครัน
เนื้อแท้ท้าวท้าวกลัวจนตัวสั่น
ว่าให้แม่นยำเหมือนสัตตยา
มีรีบลุกเมียหมดก็จึงว่า
แล้วเทวารีกลับไปจับไว

บทนำจำ

ในสารว่าองค์พระทรงเดช
ยกทัพมาประชิดติดเวียงชัย
ให้พระยาสามลคนตี
จะได้มีเกียรติยศปรากฏนาม
แม้เราแพ้แก่ท่านในการเล่น
เราชนะจะรีบไม่ละวาง
ในวันนี้มีออกมาเล่นคลี
ท้าวสามลแน่นรู้ยาตูเบา

มงกุฎเกศกษัตริย์เป็นใหญ่
มิใช่จะณรงค์สงคราม
มาตีคลีพนันในสนาม
ให้ข้าพราหมณ์ราชครูดูเป็นกลาง
จะยอมเป็นเมืองขึ้นไม่ขัดขวาง
สาวสรวงกำนัลนางเป็นของเรา
จะเข้าตีกรุงไกรเอาไฟเผา
จะวอดวายตายเปล่าทั้งเวียงชัย

คำถามนำคิด

๑. ทำไมพระอินทร์จึงลงมาล้อมเมืองท้าวสามล?
๒. มาตูลีมีความสำคัญอย่างไร
๓. กองทัพพระอินทร์ลงมาล้อมเมืองท้าวสามลเวลาไหน?
๔. ใครเป็นผู้ถือสารพระอินทร์ไปให้ท้าวสามล?
๕. ข้อความในสารว่ากระไรบ้าง?
๖. จงกล่าวถึงนิสัยใจคอท้าวสามล
๗. นักเรียนเห็นด้วยหรือไม่กับวิธีการช่วยพระสังข์แบบนี้

ลองทำดู

๑. ลองวาดรูปทหารฝ่ายพระอินทร์
๒. ลองวาดรูปชาวเมืองของท้าวสามล

บทที่ ๒

ท้าวสามลให้ทกเขยออกตีคัลกับพระอินทร์ ทกเขยแพ้

เมื่อนั้น

จึงตรัสแก่เขยขวัญทันใด
ถ้ากำลังยังหนุ่มเหมือนแต่ก่อน
เมื่อกระนั้นหาอีกมันหลีกแคล้ว
เดี๋ยวนี้เห็นบิดาขราลง
ขัดใจจะใคร่ออกตีเอง
เจ้าหนุ่มแน่นแทนพ่อออกตีคลี
เหมือนช่วยยกหน้าพ่อตาไว้

เมื่อนั้น

มีรู้ที่ทำการไรให้ขุนนาย
จำเป็นจำรับวาจา
ว่าพลางทางถวายบังคมคลี

ครั้นถึงจึงสั่งข้าไท

รับสั่งใช้ให้ออกไปตีคลี
แพ้นะอย่างไรก็ไม่รู้
เร่งรัดจัดแจงแต่งตัวไว้
ว่าพลางทางขึ้นบนชาลา
นั่งแอบแนบนางเมียรัก

เมื่อนั้น

ประหลาดใจนักหนาเห็นสามี
นางจึงถามไถ่เป็นไรหม่อม
หรือบิดากริ้วโกรธทำโทษภัย

ท้าวสามลคิดพริ้งพวักไหว

สนใจด้วยบิดาขราแล้ว (๑๓๐)
พอไม่ให้ร้อนถึงลูกแก้ว
ไม่อาจมาวีแววโดยยาเกรง
จึงทะนงอวดกล้ามาข่มเหง
แต่กริ่งเกรงตาหูไม่สู้ไว
แก่กูปูรีไว้ให้ได้
อย่าให้อับอายศอดอาย

หกเขยคิดพริ้งขวัญหาย

แต่เหลียวซ้ายเหลียวขวาดูตากัน
ลูกจะขออาสาพระอย่าพริ้ง
ลาไปตำหนักพลันทันที (๑๔๐)

เร่งผูกมโนมัยที่เคยมี

ครั้งนี้หนักอกหนักใจ
จะลองสู้ดูสักทีหาหนีไม่
บรรดาเหล่าบ่าวไพร่ให้พร้อมพริก
เปิดประตูเข้ามาในตำหนัก
ทุกซันักก้มหน้าไม่พาทิ

ทั้งหกธิดามารศรี

ท่วงที่ทุกซัร้อนถอนฤทัย
จึงหน้ามอมหมองคล้ำดำไหม้
จงบอกให้ประจักษ์ที่หนักเบา (๑๕๐)

เมื่อนั้น

ความทุกข์เหลือกำลังนั่งเซา
บัดนี้พระบิดาบัญชาใช้
ขึ้นให้ไปตีคลีพนัน
อันวิชาเช่นนี้เจ้าพี่เอ๋ย
ชุกเอาเดี๋ยวนี้ตั้งนิรमित
โฉมยงจงไปคอยคูพี่
จะได้ภาวนาช่วยอวยชัย
ถึงพลั้งพลาดมาตรแมนสติเสีย
แต่ลำพังยังไม่ไว้ใจตัว
ว่าพลางจรัสเข้าที่ตรง
ส่องกระจุกดูเงาเศร้าเสียใจ
แล้วลีลามาทรงม้าที่นั่ง
หกนางนิกประหวั่นครั่นคร้าม

ครั้นถึงราชฐานทวารวัง

จึงลงลานลงจากหลังม้า

เมื่อนั้น

แสนสำราญอารมณ์ชมเชย
เจ้าจะไปตีคลีวันนี้ไซ้
อย่าให้อายชายพิกตร์พ้อตา
ว่าพลางย่างเยื้องจรัส
ตักวารีรดหมดเหวือไคล
ใส่เสื้อก้านแย่งแต่งเต็มที
แล้วหยิบเจียรระเบิดมาคาคบง

หกเขยหน้าจ้อยหงอยเหงา

บอกเล่าเมียมิ่งทุกสิ่งอัน
ทำนวางใจว่าพี่นี้ขยัน
จะผ่อนผันฉันใดก็สุดคิด
ไม่ได้ร่ำเรียนเลยแต่สักนิด
ต้องจนจิตซังตายตะกายไป
อยู่ที่พลับพลาทองผ่องใส
เหมือนทัพพหนูอุ่นใจไม่สุกกลัว
เห็นหน้าเมียอยู่มั่งค่อยยังชั่ว
เจ้าไปเป็นเพื่อนผัวไม่กลัวใคร (๑๖๐)
แต่งองค์ทรงเครื่องล้วนใหม่ใหม่
จุมุกใบพูนสินงาม
บ่าวไพร่ตามหลังจนออกหลาม
ขึ้นวอคนหามตามผัวมา

เขาบอกว่ารับสั่งคอยท่า

ไปเฝ้าพ่อตาไม่ช้าเลย

ท้าวสามลครั้นเห็นหกเขย

ลูกเอ๋ยแต่งตัวเต็มประดา
จงตั้งใจตั้งค่อนะพ้อหนา
แก่กูพาราเอาหน้าไว้ (๑๗๐)
มาสร้งน้ำที่ขันสาครใหญ่
ลูบไล้แบ่งกระแจะจันทน์ปรุง
ฝ้ายทอดอย่างดีเอาออกนึ่ง
ทรงเครื่องเรื่องรุ่งระยับตา

โถมยงลงไปคอยุดพิ
จะได้ภาวนาช่วยอวยชัย

อยู่ที่พับผ้าพลาทองผองใต้
เหมือนเทพพนมเด่นใจไม่สู้ก็สู้ (๑๕๘)

สวมสอดกำไลใส่แหวนหัว
 นั่งมองส่องกระจกใส่ชฎา
 ครั้นเสร็จเสด็จทรงขสาร
 ซ้ายขวาม้าลูกเขยเป็นคู่เคียง
 เมียรักร่วมจิตกับธิดา
 เฒ่าแก่ก่านัลขันที

เพ่งพิศดูตัวงามหนักหนา
 เจ้ามณฑาทูตีดีหรือเอียง
 ทวยหาญให้ลั่นสนั่นเสียง
 พร้อมเพรียงไพร่พลมนตรี
 ชีวข้อฟ้าหลังคาสี
 ตามเสด็จเทวีมาคึกคัก (๑๘๐)

ครั้นถึงจึงขึ้นบนพลับพลา
 ท้าวสามลั่งอิงพิงพนก
 ไพร่ฟ้ามาดูดีคลี
 ดำรวจในโล่บุกกุศคาม
 หกเขยขับม้าออกยืนที่
 ต่างคนคิดพริ้นหัววันวิญญาน์

ทั้งธิดาตามเสด็จมีศักดิ์
 ออใจทักทักครั้นคร้าม
 คับคั่งทั้งที่ท้องสนาม
 ห้ามปรามคนยืนหน้าพลับพลา
 เห็นไพร่นับแสนแน่นหนา
 ชักม้าเกาะกะปะทะกัน

เมื่อนั้น
 เห็นหกเขยมาตีคลีพนัน
 ทรงม้าลาหกผกโฉน
 ร้องส่ำทับทั้งหกให้ตกใจ
 หน้าตาจุมูกหูดูชอบกล
 เห็นจะดีทหายาดูฉลาดเลา
 เลือกสรรกันมาล้วนตัวดี
 จงเร่งบอกเราให้เข้าใจ

อมรินทร์ปีนภพสรวงสวรรค์
 ก็ลงจากสุวรรณหลัปปลาชัย
 กระทืบโกลนแกลังขับเข้ามาใกล้
 พวกนี้หรือใครจะสู้เรา (๑๙๐)
 ช่างเหมือนกันทุกคนเจียวหนอเจ้า
 เป็นลูกเจ้าเผ่าพงศ์ผู้ใด
 ดีคลีมีฝีมือหรือไฉน
 จึงจะได้สู้กันพนันเมือง

ทรงม้าฉลาดทุกฝอย
ร้องสู้กับทั้งทมิฬให้ตงใจ

กระแทกโกลนแกดั่งจับเข้ามาใกล้
พองนี้หรือไรจะสู้เรา (๑๙๐)

เมื่อนั้น

อัปยศอดายระคายเคือง
 เขยใหญ่ย้มแห้งแก้งแก้งหน้า^๒
 ขำมิใช่ขำยั่วตัวสำคัญ
 เรารับอาสาออกมา
 ไม่ย่อท้อถอยหลังทั้งหกคน

เมื่อนั้น

ลูกเขยเจ้าพาราแล้วว่าโย
 เร่งมาตีคลีสู้คู่มือ
 ว่าพลางชักม้าเป็นท่วงที่

เมื่อนั้น

เอามือขึ้นช่วยรับแล้วกลับตา
 ต่างเข้าตะลุมบอนซ้อนคลี
 ทำพยศหันเหียนเวียนวก
 บ้างเจาะคลีตีผิดไปเป็นวา
 อาชาพาโผนโดนกำแพง
 ที่ขี่ม้าไม่เป็นต้นสามขา^๔
 คิดกลัวพ่อตาทำหน้าเขี้ยว

หกเขยหน้าจ้อยหงอยเงื่อง

ต่างชำเลื่องเหลียวมาดูตากัน
 จึงร้องว่าพ่อเอ๋ยอย่าเขี้ยวพยัน
 แต่ลั่นลูกเขยขวัญท้าวสามล
 จะตีคลีต่อสู้คู่สักหน
 ตามจนจะแก้หน้าพ่อตาไว้ (๒๐๐)

โกสีย์ย้มเย้ยเฉลยไซ

ช่างกระไรไม่ชั่วลั่นตัวดี
 ให้รำลือเฟื่องฟุ้งทั้งกรุงศรี
 แล้วเตาะคลีตีไปมิได้ช้า

หกเขยตระหนกตกประหม่า

คนฮาโหล่นยังงังงก
 พาชี้ซูลมุนมุนหก
 พลัดตกลงมาขาเพลง
 เหลียวดูกรรยาแล้วย้มแห้ง
 ลั่นแรงร้องโยคินโห่เกรียว (๒๑๐)
 ดูครว่าสายตีสองมือเหินยาว
 มั่นให้ลั่นลานเหลียวตะละกาง^๕

^๑ ย้มแห้ง แคนย้ม ย้มแก้ง ๆ

^๒ แก้งหน้า แก้งให้พ้นจากความอับอาย

^๓ ร้องโฮ อาการร้องแสดงว่าสู้ไม่ไหว

^๔ ต้นสามขา อาการวิ่งของม้าคือเต็นขาไม่ได้จังหวะแลดูเกะกะ ไม่เรียบ

^๕ ตะละกาง เหมือนกาง คือ วิ่งวนวาวเหลียวหน้าเหลียวหลัง

เมื่อนั้น

ดูเดือดเต็มประดา ร้องคำพลาง
ท่าทางสอนให้ก็ไม่จำ
ดูเอาเล่าเกิดชานางแม่ยาย
พลางคำหกริตาพาโล
ยังจะเท้าแขนหยัดตัดกิริยา
ท้าวคิดเคืองขุ่นงุ่นง่าน
กอดเข้ารำพึงตะลึงตะไล

ท้าวสามลคอดตกตืออกผาง
ไ้อ้นอะไรช่างไม่มีอาย
จะแก้งทำให้เขารีบนิบหาย
ลูกเขยมันจะขายพ่อตา
ผัวมีงำแดงโง่ทำงานหน้า
จะเป็นข้าเขาไม่ทุกข์สนุกใจ
ตัวสันสะท้านเหงื่อกาฬีไหล
ครางอดทอดใจใหญ่ไม่พาที (๒๒๐)

เมื่อนั้น

ร้องท้าวว่าเหวยเขยคนดี
อย่างไรรันกลอกคอทำท้อแท้
จะได้รีบเขตขันธ์ดังสัญญา

จึงองค์อมรินทร์เรื่องศรี
ทำไมไม่เคาะคลีตีได้มา
จะยอมแพ้หรือไรให้เร่งว่า
เอาตัวพ่อตาเป็นข้าไท

เมื่อนั้น

เข้าซ่อนคลีพลวันกันไป
อาชาตื่นแตกแหกกระแซง^๒
เรียกบ่าววิ่งนำขอน้ำกิน
โกสีย์ยืมเยื่อนแล้วเตือนข้า
ยกมือขึ้นคำนับรับแพ้

หกเขยตัวสันหวั่นไหว
พลัดไพลไม่ขึ้นมาพันดิน
แต่เหนียวเหนียวเรียวแรงก็สุดสิ้น
กัมหนาดูดินไม่เหลียวแล
ตอบคำอยู่ในคอพุดอ้อแอ้
ตามแต่จะเมตตาปราณี (๒๓๐)

^๑เหงื่อกาฬี เหื่อเม็ดโต ๆ แสดงว่าตกใจมาก หรือเจ็บปวดมากจนแทบสิ้นใจ

^๒แหกกระแซง วิ่งออกนอกทาง

บัดนั้น

เห็นหกเขยยอมแพ้กไฟ
ต่างพุดงูบิภกระซิบคำ
มันพอสมน้ำหน้าท้าวสามล
บ้างว่าจะร้อนใจไปไยเล่า
เห็นจะต้องรีบแน่นแต่พระยา
บ้างตะโกนโพนทะนาท้าวสามล
หน่วยก้านเข็นนี้ดีแท้กิน
บ้างพุดจาอีกอักพยากเพ็ด
แม้เราได้ลูกสาวของท้าวไท
เหล่าห้ามแหนแสนสาวท้าวนาง
ผินหน้าปรับทุกข์กันข้อแซ่
लगคนบ่นว่าข้านิกเคา
ราชการข้าหมั่นขยันดี
ชายหญิงแซ่ซ้องทั้งท้องสนาม
ต่างติโทษโกรธซึ่งอิงไป

ชาวเมืองที่ดูอยู่ยังมี
ไพร่ผู้ดีเสียใจสิ้นทุกคน
ลูกเขยพระยาไม่เป็นผล
พลอยให้คนฉิบหายทั้งพารา
ใครเขามีบุญก็เป็นข้า
เราเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
ช่างเชื่อคนหูแว้งจุมกวัน
ต้องเป็นข้าเขาสิ้นสาแก่ใจ
ฟ้าผีเกิดหาว่าเล่นไม่
จะติดลืมิให้พ่ายแพ้
งานกลางหिलวงแม่เจ้าเฒ่าแก่
เขาคงรีบเรานั่นแล้วครั้งนี้
เห็นท่านจะเลี้ยงเราไว้คงที่
จะมานั่งปราริปรารมภิโย
บันบำไปตามอักษณาลัย
ทั้งผู้ดีเขยใจไม่เว้นคน

(๒๔๐)

“หน่วยก้าน ทำทาง ลักษณะ

“สาแก่ใจ สมแก่ใจ สะใจ

“งานกลาง เจ้าพนักงานกลาง คือ เกี่ยวข้องทั้งข้างนอกและข้างใน

บทนำจำ

ว่าพลางอย่างเยื้องจรรวี
 ตักวารีรดหมดเหงื่อไคล
 ใส่เสื้อกันแดดแต่งเต็มที
 แล้วหยิบเจียรระเบิดมาคาดพุง
 สวมลวดกำไลใส่แหวนหัว
 นั่งมองส่องกระจกใส่ชฎา
 ครั้นเสร็จเสด็จทรงขสาร
 ช้ายขวาม้าลูกเขยเป็นคู่เคียง

มาสร่งน้ำที่ชั้นสาครใหญ่
 ลูบไล้แบ่งกระแจะจันทร์ปรง
 ฉ้ายกอย่างดีเอาออกนุ่ง
 ทรงเครื่องเรื่องรุ่งระยับตา
 เฟ่งพิศดูตวงมหนักหนา
 เจ้ามณฑาตุ้ตื้นหรือเอียง
 ทวยหาญให้ลั่นสนั่นเสียง
 พร้อมเพรียงไพรพหลมณตรี

คำถามนำคิด

๑. นิสัยใจคอของหกเขยเป็นอย่างไร?
๒. รูปร่างหน้าตาของหกเขยมีที่น่านั่งเกิดอย่างไรบ้าง?
๓. เครื่องแต่งตัวของท้าวสามลตอนออกไปดูหกเขยดีศรีมีอะไรบ้าง?
๔. พระอินทร์พูดกับหกเขยว่าอะไร? เหตุใดจึงพูดเช่นนั้น
๕. เมื่อหกเขยดีศรีแพ้ ท้าวสามลแสดงกิริยาอย่างไรบ้าง?
๖. นักเรียนคิดว่ากีฬาอะไรที่คล้ายคลึงกับการเล่นดีศรี

ลองทำดู

๑. ลองวาดรูปหกเขย
๒. ลองวาดรูปกองทัพอหกเขย

บทที่ ๓

พระอินทร์ให้ท้าวสามลแก้ตัว ท้าวสามลจำใจให้นางมณฑา
ไปอ้อนวอนเจ้าเงาะมาตีคดีกับพระอินทร์

เมื่อนั้น

เข้ามาใกล้แล้วว่าท้าวสามล
ยังกลัวลูกสาวน้อยนั้นอยู่ไหน
อย่าลงนั่งปรารภขอเขา

เมื่อนั้น

พิไรรำโคกกาจนดาลิบ^๗
นั่งก้มหน้านึกตรึกไตร
จะแต่งให้ไปสู้ภูพารา
จะให้ใครตีหนออกต่อสู้
โคกกาจนเลือดตากระเด็น

เมื่อนั้น

เห็นพระภัสตาสามี
กลัวเขาจะรีบเอาพารา
เข้านั่งขัดสะกิดภูวไนย

ผ่านเอยผ่านเกล้า
เออช่างสิ้นสติไม่ตรึตรอง
ขอบใจไพร่เขากล่าวถ้อย
เมียมเห็นว่าเงานี้มีความรู้

พระอินทร์ขับอาชามาตัน^๘
เขยทั้งหกคนก็แพ้เรา
จะแก้มือหรือไม่อย่างไรเล่า
ไม่สู้เราแล้วหรือจะได้รับ

(๒๕๐)

ท้าวสามลเสียใจไม่ได้สืบ^๙
แต่อุบอิบอุ้ยขี้ตา
มันก็ยังแต่ไอ้เงาะป่า
น้ำหน้าไหนจะตีคลีเป็น
สุดรู้ไม่มีที่เหลียวเห็น
สิ้นสติไม่เป็นสมประดี

นวลนางมณฑามเหลื
ไม่ได้ตอบไพร่ประการใด
กัลยาอกสันหวั่นไหว
แล้วกราบทูลไปตั้งใจปอง

(๒๖๐)

อย่าชบเขาทุกข์ทนหม่นหมอง
จงฟังน้องซึ่งจิตคิดดู
ให้แต่งลูกเขยน้อยออกต่อสู้
พระอย่าได้ลบหลู่ว่าชั่วช้า

^๗ มาตัน มาที่กษัตริย์ทรง เรียกว่ามาตัน

^๘ ไม่สืบ นับสืบไม่ถ้วน แสดงว่าคุมสติไม่อยู่ เช่น โกรธจัด หรือตกใจมาก

^๙ ดาลิบ ตาบวมจนปิด

เพื่อนพานถือตัวไม่กลัวใคร
เห็นจะรุ่งเรืองอิทธิฤทธิ์
แต่ก่อนผ่านเกล้าผ้าซึ่งไกรธ
แม้เงาะรับผจญเห็นพินอาย

เมื่อนั้น

จึงระยับดับโศกกลักลิน
ดูราข้าศึกจงจดก่อน
อันผิวลูกสาวน้อยของเราไซ้
แต่ใจครองอาจทลายดอยู่
ถ้าเพลิงพล้ำซ้ำแพ้วทั้งเจ็ดคน

เมื่อนั้น

แกลังทำร้องว่าให้น่ากลัว
จะรีบเอาข้าวของในท้องคลัง
วันนี้ขอทุเลาเราจะงด

เมื่อนั้น

เราได้ให้ทานบาดคาดบน^๒
ว่าพลางทางชวนมเหสี
ลงจากที่ประทับพลับพลา

น้ำใจในคอนั้นแกล้วยกล้า
จึงหาเนื้อหาปลาได้มากมาย
จงไปขอโทษเสียให้หาย
ดีร้ายจะได้เวียงชัยคืน

ท้าวสามลฟังถ้อยค่อยขึ้นมื่น

ผุดลุกขึ้นยืนแล้วร้องไป (๒๗๐)
ข้าขอผิดผ่อนแก้ตัวใหม่
เป็นเงาะป่าบ้าใบ้ทรพล
จะลองให้ออกสู้สักสัคน
มันก็จนแล้วพ่อไม่ขอตัว

สหัสสนัยน์ไต่ยืนก็ยืมหัว
แม้มีมาแก้ตัวไม่ละลด
อีกทั้งลูกเมียเสียให้หมด
แล้วอย่าปิดกันหนาท้าวสามล

ท้าวสามลตอบความตามขัดสน

เป็นคนมิให้เสียเวลา (๒๘๐)
ทั้งกำนัลขันทีถ้วนหน้า
กลับมานครเขินเวศน์วัง

^๑ดูรา

คำร้องเรียก

^๒ทานบาดคาดบน

คำที่ถูกต้องว่า ทนทบน คือ ถ้อยคำหรือสัญญายอมให้ลงโทษเมื่อตนทำผิด
ที่ว่าทานบาดคาดบนนี้เป็นอย่างคำพูดชาวบ้าน

ครั้งถึงไพชยนต์มนเทียรทอง
 ลตองคลังนั่งบนบัลลังก์
 จึงดำรัสตรัสเรียกนางมณฑา
 ความทุกข์จะปรึกษาหาหรือ
 เจ้าเดือนสดีที่เมื่อกี้นั้น
 อันเจ้าเงาะลูกเขยของเราไซ้รู้
 เจ้าอุตส่าห์แข่งใจออกไปหา
 ให้เจ้าเงาะปรานีช่วยชีวิต

เสด็จตรงขึ้นทอ้งพระโรงหลัง
 นิ่งนั่งครางอดตอกอดมือ
 แม่เอ๋ยมาใกล้ที่ถึงนี้หรือ
 จะทำถือเชิงชั้นฉนั้นนไย
 จริงอยู่หาทันทัดไม่
 เห็นจะกู้เวียงชัยได้ดังคิด
 บอกว่าพี่เฒ่านี้รับผิด
 มาต่อฤทธิ์ศักดิ์แทนบิดา (๒๕๐)

เมื่อนั้น
 นิ่งเสียไม่คำนับรับวาจา
 จนจริงจะวิ่งไปหาเงาะ
 สิ้นมานะสะทะแล้วพระเอย

โฉมนางมณฑาเส่นหา
 นางนึ่งนินทาว่าเปรียบเปรย
 นำหัวเราะหนักหนาเจ้าข้าเอ๋ย
 เงาะเงยก็จะให้ไป้องอน

ว่าพลางทางยัมแย้มหยัน
 พริ้งพร้อมสาวสุรางค니라

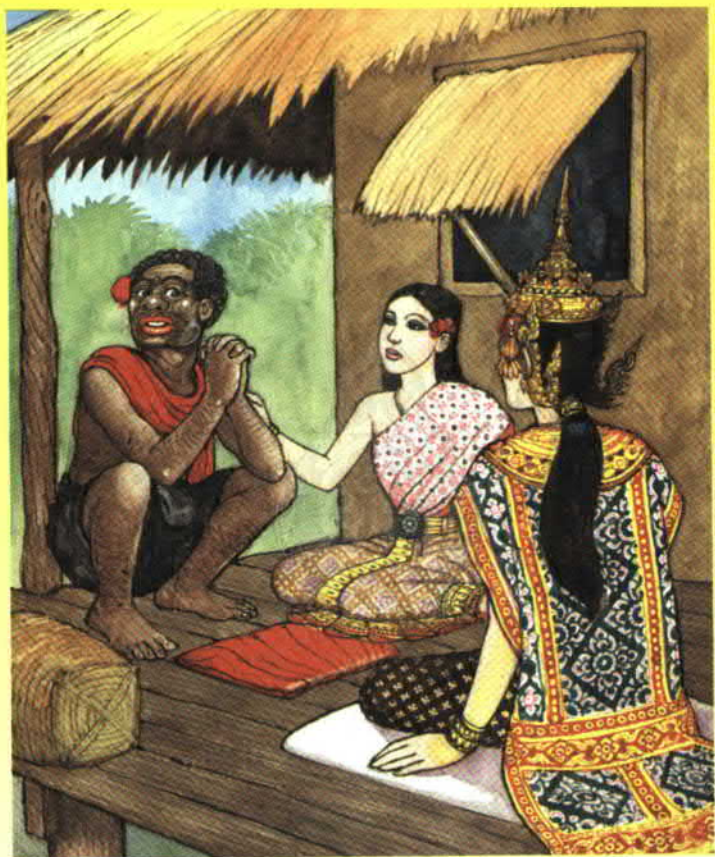
แล้วลุกจากแท่นสุวรรณบรรจรณ์
 บทจรไปยังบ้านปลายนา

ครั้นถึงจึงหยุดอยู่แต่ไกล
 เหตุไรไม่ขานพระมารดา

ร้องเรียกลูกสายใจเส่นหา
 รจนาไปไหนจะใคร่รู้

* สิ้นมานะสะทะ ยินยอม ไม่ถือดี คำ สะทะ เป็นคำต่อเข้ามาเฉยๆ อย่างคำว่า รามไหม ในคำว่า ด้วยชามรามไหม

๒ ลูกสายใจ ลูกที่รัก

นั่งยองยองมองดูแต่ผู้ผ้า
 ราวกับจะรับศีลธรรมการ

พนมมือเมื่อน้ำท่าแบกชวาน
 พังพาบกราบกรานท่านแม่ยาย (๓๐๔)

เมื่อนั้น
เจ้าเงาะยืนพื้นพื้นร้องคู^๑
ไต่ยืนแว่วเสียงชนนี
นางดีใจไปรับมีทันนาน

แล้วทูลเชิญเสด็จชนนี
ผลึกไหลใสหลังเจ้าเงาะมา

เมื่อนั้น
เฝ้าแต่แลมาแลไป
นั่งยองยองมองดูแล้วปูผ้า
ราวกับจะรับศีลสมภาร
แล้วลุกมาหาครกตำหมาก
ล้างมือคันได้ในก้นกระต่าย
ฉวยมีดผ่าหมากดิบหีบใส่
ทำเหมือนอยู่วัดวาดังทารก
แล้วมาเก็บแ่งฟักผักหญ้า
รจนาวาไ้เอื่เบื่จะตาย

เมื่อนั้น
นิจจาเจ้าจากแม่มาอยู่ไกล
ผิดรูปชูปหอมเป็นหนักหนา
ต้องเก็บผักหักพื้นเลี้ยงชีวิต

รจนากออกไปทำไร่อยู่
ปลูกถั่วพริกแพ่งแต่งร้าน (๓๐๐)
มาร้องเรียกกอยู่ที่ประตูบ้าน
กราบกับบพทมาลย์แล้วโสกา

เข้าไปในที่เคหา
ให้กราบกรานมารดาทันใด

เจ้าเงาะทำเหมือนถวายตัวใหม่
ไม่เข้าใจบนอบหมอบกราน
พนมมือเมืงหน้าทำแบกขวาน
พังกาบกรานกรานท่นแม่ยาย
ไม่พบสากเจ้ากรรมใครทำหาย
เอาปูนบ้ายพลูใส่ลงในครก (๓๑๐)
อุตส่าห์ตำตั้งใจมิให้หก
ประเคนครกเข้าไปให้แม่ยาย
ใส่กระบุงแบกมาให้เมียถวาย
ช่างไม่อายสาวสรวรกำนัลใน

นวลนางมณฑาจึงปราศรัย
ยากเย็นเชิญใจถึงเพียงนี้
พักตราสร้อยเศร้าสลดศรี
นำปราณีลูกน้อยกลอยใจ

^๑พื้นพื้นร้องคู

ลอกร้อง ลอกคู คูหรือร้องในสวนมักจะมิระเียบไม้ทับถมทำให้ดิน ชาวสวน
ต้องพื้นหรือลอกขยะหรือใบไม้ออกเป็นครั้งคราว

ว่าพลางลูปหลังแล้วเซยพักตร์
ทั้งฝูงสาวสรรก้านิลใน

ครั้นสว่างกันแสงจิ่งแจ้งเหตุ
แต่เฝ้าเฝ้ารับมรดา
เจ้าก็รื้ออยู่แล้วสินะลูก
ชนพนันตักลิเอาเวียงชัย
ท้าวให้อื้อเซยทั้งหกคน
พระบิดาทุกขีรื้อลงนอนเซา
จะผินหน้าฟังใครไม่ได้แล้ว
เจ้าช่วยวอนว่าแก่สามี
ขอพึ่งใบบุญของเจ้าเงาะ
เจ้าอย่าเคืองขัดดัดอาลัย

เมื่อนั้น
สงสารมารดาน้ำตาย้อย
กราบบาทภักสตาแล้วว่าวอน
พ่อไม่เมตตาปราณี
จงทอดเงาะเสียเถิดนะทูนหัว
จนตกไร้ได้ยากลำบากใจ
พระแม่มากก็ไม่ทักแต่สักคำ
ไม่เห็นทุกขีรื้อนเลยช่างเฉยเชื่อน
อันความทุกขีครั้งนี้แม่นมิช่วย
ว่าพลางทางทรงโคก

ครวญคร่ำรำรักเพียงดักขัย
สงสารทรมวยก็โคก (๓๒๐)

บัดนี้บิดุเรศละห้อยหา
ให้ออกมาแจ้งความแก่ทรมวย
เขาดูถูกมาล้อมกรุงใหญ่
หมายใจจะริบบุรีเรา
ออกประจัญตักลิก็แพ้เขา
เจียบเหงาไปสิ้นทั้งธานี
เห็นแต่ลูกแก้วทั้งสองศรี
เชิญไปตักลีย่าน้อยใจ
อนุเคราะห์ก็กู้เมืองไว้ให้ได้
ทำคุณแม่ไว้เถิดลูกน้อย (๓๓๐)

รจนางิงเล่าก็เศร้าสร้อย
นางพลอยโคกศัลย์พันทวี
พระมารดรอุตสาห์มาถึงนี้
ช่วยกู้บุรีให้พ้นภัย
จะช้อนเนื้อช้อนตัวไปถึงไหน
ช่างกระไรไม่คิดแกล้งบิดเบือน
ดีแต่ทำละไลไหลเลื่อน
ดูเหมือนหนึ่งไม่มีเมตตา
เห็นเมียจะมอดม้วยสังขาร
ปืมว่าชีวิตินจะบรรลัย (๓๔๐)

เมื่อนั้น

สงสารจนายาใจ
แต่คิดแค้นแม่ยายกับพ่อตา
ถ้ามันไม่ถอนจ้อต่อกู
แล้วผินผันทันหลังให้แม่ยาย
กระดิกเท้าที่ทำเป็นสำราญ

เมื่อนั้น

เจ้าเงาะเอ๋ยหนึ่งได้ไม่เมตตา
อันทุกขร้อนครั้งนี้มิใช่เล่น
หรือพ่อแค้นบิดาว่าซังซิง
เจ้ามาตัดอาลัยเยื่อใยเสีย
จงเห็นแก่แม่เกิดอย่าถือใจ

เมื่อนั้น

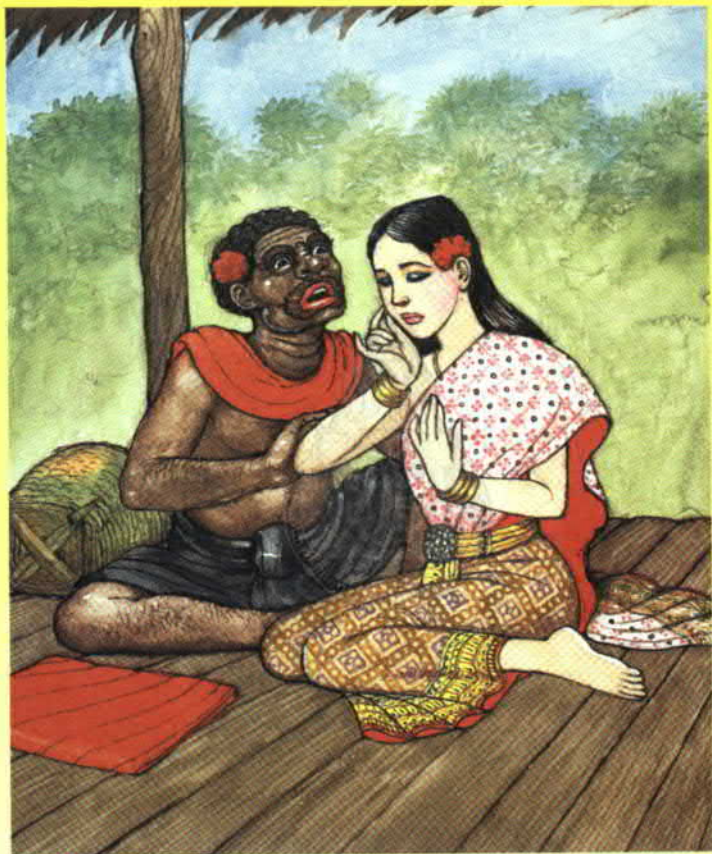
จึงตอบวาจามารดาพลัน
เงาะนี้พวกปิศาจอุบาทว์ร้าย
จะล่อลวงให้หลงอย่าสงกา
ท่านคิดแบายลเป็นกลใน
ไซ้ลูกจะรังเกียจเสียดแทง
อันท่านทั้งหกเขยย้อมเคยคลี
นับประสาหน้าเงาะนี้เห็นลึก
แต่รู้ระของข้าหาใส่ปาก
พึงเห็นว่าชนนี้ไม่โปรดปราน

เจ้าเงาะพึงเมียเสียไม่ได้
ร้องไห้ວอนว่าน่าเอ็นดู
จะทรมานเสียก่อนให้อ่อนหู*
จะทำเชิงเฉยอยู่ให้ช้านาน
หยิบกระบายมาตั่งนั่งสาน
ใครว่าชานอย่างไรไม่นำพา

นางมณฑาทอนใจพิไรว่า
จะให้เมียมรณาเสียจริงจริง
ช่างไม่เห็นด้วยมั่งมานั่งนิ่ง
แม่วังวอนจ้อขอภัย (๓๕๐)
ทำให้เมียหม่นหมองนั่งร้องไห้
นางพิริพิไรรำพัน

เจ้าเงาะสำรวลสรवलสันต์
จะรับอาสานั้นสุดปัญญา
มากลับกลายสรเสริญเห็นเกินหน้า
ลูกกลัวพระบิดาจะฆ่าแกง
แต่หลังอย่างไ้พระยอมแจ้ง
พระมารดาอย่าระแวงฤทัยนึก
ต่อดียังแพ้แก่ข้าศึก
จะพึงพาอย่านึกให้ป่วยการ (๓๖๐)
แสนยากก็ไม่มีใครสงสาร
อุตส่าห์มาถึงบ้านข้าขอบใจ

*อ่อนหู ทำให้อ่อนใจ

อย่างนั้นแฉังเครือหมองเลยบ่น้องรัก
ออกติดลิ้นหนังดังสัญญา

ไฉนพนักงานพิระอาสา
มิให้เสียพาราปิรามิตร (๓๔๔)

เมื่อนั้น

น้อยหรือต้อยคำรำพึงไร
สารพัดตัดพ้อพ้อตา
ทั้งกระทบกระเทียบเปรียบเปรย
ถึงโกรธพ้อก็เห็นแก่แม่มั่ง
ดูหู่ช่างตั้งใจแต่หัวเราะ
เสียแรงแม่มาง้อขอโทษแล้ว
นางรบเร้าเฝ้าวอนจนอ่อนใจ
โฉมยงจงเอ็นดูมารดร
แม่นี้จนจิตติดกลัว

เมื่อนั้น

ให้คิดสงสารพระมารดา

ไออันิจาพระสามมี

ควรหรือมาสลัดตัดอาลัย
ทุกข์ของมารดาเหมือนทุกข์ตัว
ดีแต่ทำเปล่าเปล่าให้เขาเย้ย
นางชะอ้อนวอนแล้ววอนเล่า
น้องจะลาอาสัณเฑียรวันนี้

เมื่อนั้น

กลัวเมียจะอาสัณเฑียรบรลย์
อย่ากั้นแสงศรัทธาหมองเลยน้องรัก
ออกตีกลีฬหนั้นดังสัญญา

นางมณฑาชมเปาะเงาะพูดได้

สำคัญว่าบ้าใบไม้รู้เลย
แหลมหลักหนักหนาเจ้าข้าเอ๋ย
ไม่ปรานีบ้างเลยหรือเจ้าเงาะ
อย่าให้นั่งน้ำตาลงเผาะเผาะ
ไม่ช่วยอนุเคราะห์แล้วหรือไร
ลูกแก้วจะโกรธซึ่งไปถึงไหน
จึงผินไปว่ากล่าวลูกสาวตัว (๓๗๐)
ช่วยอ้อนวอนอีกสักครั้งเกิดทุนหัว
จะรอดก็เพราะผิวเจ้าเมตตา

นวลนางรจนาสเนหา

ก็โศกาวอนผัวรำพันไป

ไม่ปรานีน้องจริงนั่งเสียได้

ช่างกระไรไม่คิดสักนิดเลย
จะผินหน้าฟุ้งผัวก็เขื่อนเฉย
อกเอ๋ยจะอยู่ไปไม่มี
แม้พ่อเจ้าไม่โปรดเกศี
เทวตีทรวงเข้ารำไร (๓๘๐)

เจ้าเงาะทุกข์ร้อนถอนใจใหญ่

จึงโลมเล่าเอาใจไปมา
ไว้พนักงานพี่จะอาสา
มิให้เสียพาราบิจามิตร

แล้วผินหน้ามาทูลชนนี
แต่หากชั้นจนเป็นพันคิด

ไข่ลูกนี้จะแก้งเบือนบิด
เครื่องทรงแต่สักนิดก็ไม่มี

เมื่อนั้น
จึงว่าแก่เขยขวัญไปทันที
แม่จะให้ไปทูลพระบิดา
ว่าพลางนางสังสาวใช้

นางมณฑาค่อยสบายคลายคลี่
เครื่องประดับดีดีมีถมไป
จัดแจงแต่งมาประทานให้
เร่งไปทูลองค์พระทรงธรรม (๓๙๐)

บทนำจำ

เมื่อนั้น
เราได้ให้ท่านบาดคาคบ

ท้าวสามลตอบความตามขัดสน
เป็นคนมิให้เสียวจา

อันท่านทั้งหกเขยย้อมเคยคลี
นับประสาหน้าเงาะนี้เห็นลึก
แต่ฐานะของข้าหาใส่ปาก
พึงเห็นว่าชนนีไพร่ตปราน

ต่อตียังแพ่แก่ข้าศึก
จะพึงพาท่านให้ป่วยการ
แสนยากก็ไม่มีใครสงสาร
อุตส่าห์มาถึงบ้านข้าขอบใจ

คำถามนำคิด

๑. เมื่อหกเขยแพ่แล้ว ท้าวสามลคิดจะแก้ตัวอย่างไร?
๒. นางมณฑาทับท้าวสามล ใครคุมสติได้ดีกว่ากัน จงอธิบายให้เหตุผล?
๓. เมื่อนางมณฑาท่อออกไปหาเจ้าเงาะนั้น นางรจนา กับเจ้าเงาะกำลังทำอะไรอยู่?
๔. เจ้าเงาะต้อนรับแม่ยายอย่างไร?
๕. ที่ท้าวสามลว่า เงาะเป็นบ้าไบนั่น เป็นจริงหรือไม่?
๖. เหตุใดเงาะจึงยอมออกตีคลี?
๗. ถ้านักเรียนเป็นเจ้าเงาะ จะยอมออกตีคลีหรือไม่ เพราะเหตุใด?

ลองทำดู

๑. ลองวาดรูปเจ้าเงาะ
๒. เลือกตอนที่ชอบแล้วผลัดกันอ่านออกเสียงกับเพื่อน ๆ

บทที่ ๔

เจ้าเงาะยอมรับออกดีคี่ และถอดรูปเงาะกลับเป็นพระสังข์

บัดนั้น
ถวายบังคมลาพากัน

ครั้นถึงจึงทูลกิจจา
ให้เข้ามาทูลพระภูมิ
พระธิดาว่ากล่าวเจ้าเงาะป่า
ให้จัดเครื่องทรงส่งออกไป

เมื่อนั้น
ชอบแต่นุ่งผ้าคำบาทเพื่อง
หน้าตาหวัหุยู่
ไม่สมกับเครื่องทองของทั้งนั้น
ว่าพลางทางมีบัญชาการ
จงไปจัดมงกุฎกุนฑล
ของกุดีตีมีนิกหนา
จะเลือกให้อั้วเงาะสักสำหรับ

บัดนั้น
รีบมายังโรงพระแสงใน^๓

จัดแจงเครื่องต้นขนออกมา
แล้วเชิญเครื่องตามกันมาทันที

สาวใช้รับสั่งขมิขมัน
จรจรัสเข้ามาในธานี

ว่าพระแม่มณฑามเหสี
บัดนี้สมจิตที่คิดไว้
จะอาสาออกตีคลีได้
ที่ใหม่ใหม่งามงามอร่ามเรือง

ท้าวสามลหัวเราะเงาะทรงเครื่อง
แหวนทองเหลืองหัวลูกปัดจัดให้มัน
ถ้าใส่เครื่องชาตรีที่จะชนะ
แต่จะต้องให้มันด้วยจำจน (๔๐๐)
สั่งเจ้าพนักงานเครื่องต้น
สร้อยสนสังวาลบานพับ
เก่าแก่แต่บรรดาเครื่องประดับ
เร็วเร็วรีบกลับมาฉับไว

พวกภูษามาลาบังคมไหว้
เข้าไปเปิดตู้บุษยิ

มอบหมายตรวจตราถ้วนถี่
วางถวายภูมิตั้งบัญชา

^๑เครื่องชาตรี เครื่องแต่งตัวละครชาตรี เป็นเครื่องราคาถูกและไม่งาม

^๒พวกภูษามาลา เจ้าพนักงานรักษาเครื่องทรงของพระราชา เจ้าพนักงานเครื่องต้นก็เรียก

^๓โรงพระแสงใน โรงไว้เครื่องทรง และอาวุธของพระราชา พระแสงแปลว่า อาวุธ

เมื่อนั้น

คิดเสียดายเครื่องต้นพันปัญหา
จึงจัดเครื่องประดับสำหรับกาย
พลางสั่งกำชับสาวใช้

ท้าวสามลเลือกสรรกันนักหนา
จะให้โอ้เงาะป่าด้วยจำใจ (๔๑๐)
แต่พอดีพอร้ายซังตายให้
เร่งไปบอกมันเข้ามา

บัดนั้น

เชิญเครื่องใส่พานแว่นฟ้า

สาวใช้รับสั่งใส่เกศา
แบกเดินลอยหน้ามาทันที

ครั้นถึงจึงถวายเครื่องทรง
รับสั่งให้หาผัวพระบุตร

ทูลองค์มณฑาทมเหสี
เข้าไปประเดี๋ยวน้อย่าช้า

เมื่อนั้น

จึงว่าเจ้าเงาะของแม่อา
ข้ามรงค์มึงกุกุสังวาล
เชิญเจ้าทรงเกิดให้เฟริศแพรว

พระชนนีดีใจเป็นนักหนา
เครื่องประดับประดาเอามาแล้ว
พระบิดาประทานลูกแก้ว
งามแล้วนุ่งห่มพอสมตัว (๔๒๐)

เมื่อนั้น

คิดว่าเครื่องทรงมัวช้า

เจ้าเงาะครั้นเห็นก็สั่นหัว
เต็มช้วนักหนาข้าไม่เอา

เมื่อนั้น

ยังมีตริก็มีตองขีองเรา
ว่าพลางทางสั่งสาวศรี
ทูลว่าเจ้าเงาะไม่ชอบใจ

พระมารดาว่าไม่ชอบใจเจ้า
จะเลือกเอาให้งามตามฤทัย
กลับไปชานีเดี๋ยวนี้ใหม่
เร่งให้จัดเครื่องอื่นมา

*เครื่องต้น เครื่องแต่งตัวของพระราชา

*มีตริก็มีตอง มีมากมายอันเหลือ

บัดนั้น
รับพระเสาวนีย์มิได้ช้า

ครั้นถึงจึงทูลพระภูมิ
เจ้าเงาะเลือกเสียไม่ชอบใจ

เมื่อนั้น
อ้ายเงาะถ้อยร้อยอย่างช่างมารยา
นี้แม่ยายแล้วสิริให้
น้ำหน้าจะสอใส่ที่ไหนเป็น
แล้วจัดเครื่องทรงอย่างเอก
คิดเสียดายนักของรักกุ
ว่าพลางทางร้องเรียกไป
จงเตรียมพลผูกช้างฉับพลัน
พระมิได้สรงน้ำสว่าสวย
พร้อมเสร็จเสด็จทรงคชา

ครั้นถึงจึงหยุดช้างทรง
ร้องเรียกรจนายาใจ
พ้อออกมางอนจ้อขอโทษ
เครื่องทรงสารพัดจัดเอามา
นางแม่ยายแม่ย้อยก็พลอยเฉย
รจนาก็ไม่เร่งรีบเร็ว

สาวใช้บังคมก้มเกศา
เดินด่วนเข้ามายังวังใน

เครื่องทรงเมื่อตะกี้เอาไปให้
มิได้เครื่องใหม่ไม่เข้ามา (๔๓๐)

ท้าวสามลพึงซังน้ำหน้า
กว่าไม่ผิดปากจะยากเย็น
เมื่อมันไม่เคยพบเคยเห็น
ทำเล่นเครื่องตันเลือกคนรู้
แต่ครั้งอภิเษกพระเจ้าปู่
จนอยู่จำใจต้องให้มัน
เหวี่ยงเสนาในใครอยู่นั้น
กูจะจรรจรลไปปลายนา
มาขึ้นเกยหยุดยืนคอยท่า
เสนาแห่แหนแน่นไป (๔๔๐)

อยู่ตรงกระท่อมที่ริมไร่
เป็นไร่ไม่มารับบิดา
สิ้นซังสิ้นโกรธเจ้าเงาะป่า
ที่นั่งมหนักหนามารับเอา
ไม่ตักเตือนลูกเขยเร็วเร็วเข้า
จะให้เขาริบข้าหรือว่าไร

เมื่อนั้น

แว่วเสียงบิตุรงค์ร้องเรียกไป
ครั้นถึงจึงบังคมก้มเกล้า
ทั้งมงกุฎสังวาลบานพับ
สวมตัวผ้าแก้วแล้วว่าขาน
งามนิกงามหนอย่าหวัระ
ท่านเสด็จมาเองด้วยเกรงใจ
ช่วยกู้เวียงชัยไว้เอานุญ

เมื่อนั้น

พิศดูเครื่องใหม่ที่ให้มา
เหมือนกันนั่นแหละกับเครื่องเก่า
ขายหน้าข้าศึกจะไยไพอ

เมื่อนั้น

แจ้งใจในทิพย์วิญญาน
จึงตรัสสั่งพระวิษณุกรรม
เอาไปให้พระสังข์ครั้งนี้

เมื่อนั้น

คำนับรับเทวบัญชา

รจนานารีศรีใส

จำได้โคลกลาออกมารับ
รับเอาข้าวของเครื่องประดับ
แล้วกลับเข้าไปให้เจ้าเงาะ (๔๕๐)
พระบิดาประทานที่นั่นเหมาะ
เชิญถอดรูปเงาะเถิดพ่อคุณ
ข้าไปก็เครื่องจะเคียงขุน
พ่อเนียนพคุณจึงเมตตา

เจ้าเงาะนั่งนิ่งฟังฝ่า
แล้วมีวาจาว่าไป
จะแต่งตัวผิวเจ้าหาควรไม่
คืนไปเสียเจ้าอย่าเอามา

จึงองค์เจ้าตริยดรีงศา
จะนั่งดูอยู่ท่าเห็นข้าที่ (๔๖๐)
จงจัดสรรเครื่องทรงเครื่องศรี
จะได้ใส่ตึกสืводพ่อตา

พระวิษณุกรรมแกล้วยกล้า
แล้วพาเครื่องประดับไปจับไว้

* นพคุณ ทองคำเนื้อสุกที่สุด เรียกกันว่าทองเนื้อเก้า คือ ครึ่งโบราณทองหนักบาทหนึ่ง
เป็นราคาเงินเก้าบาท นับว่าเป็นราคาสูงสุดและเนื้อดีที่สุด

ครั้นถึงกระที่อมนี้เลยเจ้าทอปลั้จรั
เอาเครื่องทรงขององค์ที่สนิพน

จึงกำบังกายาเข้ามาใกล้
วางลงสัจให้กับเจ้าเงาะ (๔๖๖)

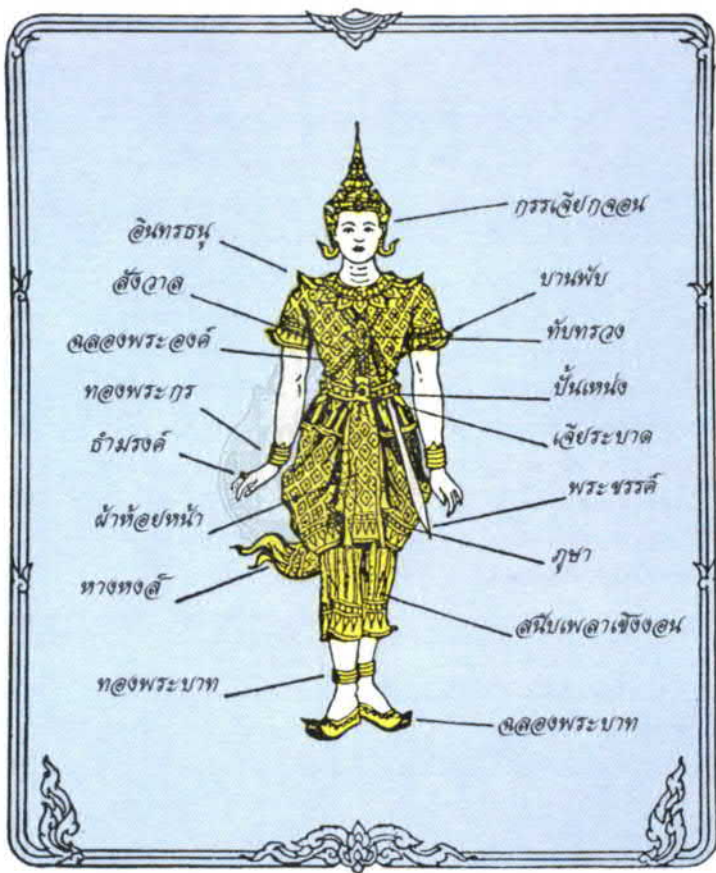
ครั้นถึงกระท่อมน้อยเจ้าหอยสังข์ จึงกำบังกายาเข้ามาใกล้
เอาเครื่องทรงขององค์สหสนันย์ วางลงส่งให้กับเจ้าเงาะ
แล้วว่าเครื่องประดับสำหรับนี้ สำหรับใส่ทรงคลีตีเตาะ
มีฆวานประทานจำเพาะ ว่าพาลงทางเหาะกลับมา

เมื่อนั้น เจ้าเงาะเกษมสันต์หรรษา
ได้เครื่องพระอินทร์ดั่งจินดา จึงเดินเข้ามายังห้องใน (๔๗๐)
รณายกพานเครื่องทรง ตามมากอยส่งให้สอดใส่
พระถอดรูปเงาะพลันทันใด มอบให้รณางเวยว์

แล้วขัตติณวิวรรณผุดผ่อง ดังทองชมพูทนต์เนื้อแก้ว
สุคนธาประทีนกลิ่นกลา สนับเพลาเชิงอนซ้อนซับ
ภูษาผ้าทิพย์กระสันทรง* จีบโจงหางหงส์ประจงจับ
ปั้นเหน่งเพชรพรรณรายสายบานพับ เพื่องห้อยพลอยประดับทับทรวง
ทองกรแก้วพุกามงามเงา ทับทิมเท่าเม็ดข้าวโพดโชติช่วง
สร้อยสนสังวาลวรรณกุดั่นดวง รุ่งร่วงชำมรงค์เรือนครุฑ
กรรเจียกจอนจำหลักลายช้ายขวา บรรจงทรงมหามงกุฎ
ห้อยอุบะนฤมิตผิตมธุรย์ งามดั่งเทพบุตรในชั้นฟ้า (๔๘๐)

เสร็จทรงเครื่องประดับนับพลัน พระสังข์เกษมสันต์หรรษา
จึงชวนนวลนางรณาง มากราบกรานमारदाด้วยใจภักดี

* กระสันทรง เหมาะตัว แขนงตัว

เมื่อนั้น

คิดว่าเทवासुरารักษ์
นางนบหมอบกราบกรานไหว้
พระมารดานั่งอยู่ไม่รู้อะไร
นางมณฑาว่าอกรรมนั้นหรือ
ลูกเขยข้าถอดเงาะเหมาเหลื่อใจ
น้อยหรือน่ารักเป็นนักหนา
สอดใส่เครื่องประดับก็รับรอง
คิดคิดขึ้นมาว่าหวัระ
อภัยศอดายชายหน้าตา
รจนายาจิตช่างคิดถูก
ทีนี้แหละลอยแก้วแล้วลูกกู

แล้วร้องเรียกภัสตาสามี

ร่ายแล้วทูนหัวอย่างกลัวใคร
อย่าดูถูกลูกเขยคนนี้
ผิวเนื้อเรือเหลื่องเรื่องรอง
งามเลิศเลียมมนุษย์สุดแล้วพ่อ
ถ้าใครได้เห็นก็เป็นบุญ

เมื่อนั้น

เออรากับใครเขาไม่รู้
ชินจะให้ไปดูลูกเขยเงาะ
อย่าอวดโอ้ไปปลดลตเลีย

นางมณฑาแลดูไม่รู้จัก
อกใจทักทักให้ครั้นคร้าม
ลูกสาวบุตจุดไว้แล้วร้องห้าม
ลูกเขยถอดเงาะงามแล้วเป็นไร
แม่คนชื่อสำคัญว่ามีไซ้
นางลูบไหล่ลูบหลังนั่งมอง
หน้าตาจิ้มลิ้มยิ้มย่อง
ผิวพรรณผุดผ่องดังทองคำ (๔๙๐)
เอารูปเงาะสวมใส่ทำไปบ้า
เจ้าแกลังแปลงมาแม่ไม่รู้
หมายมั่นพันผูกก็ควรอยู่
โฉมตรูแย้มยิ้มกระหยิ่มใจ

เร็วเร็วมานี้จะบอกให้
เห็นจะกุ่มเมืองได้ตั้งใจปอง
ทั้งในธานีไม่มีสอง
เปล่งปลั่งดังทองนพคุณ
ปากคอจ้วตาเหมือนหน้าหุ่น
ไม่เชื่อเชิญพ่อคุณเข้ามาดู (๕๐๐)

ท้าวสามลหวัระเวยะยิ้มอยู่
รำคาญหูจู้ไปทีเดียว
มันสีเหมาะหน้าหน้าเหมือนมาเมีย
พระอินทร์มาเขี้ยวเขี้ยวไม่เชื่อเลย

แล้วตรัสกับเสนานินทาเมีย
รูปทองที่ไหนเล่าผ้าชมพูเขียว

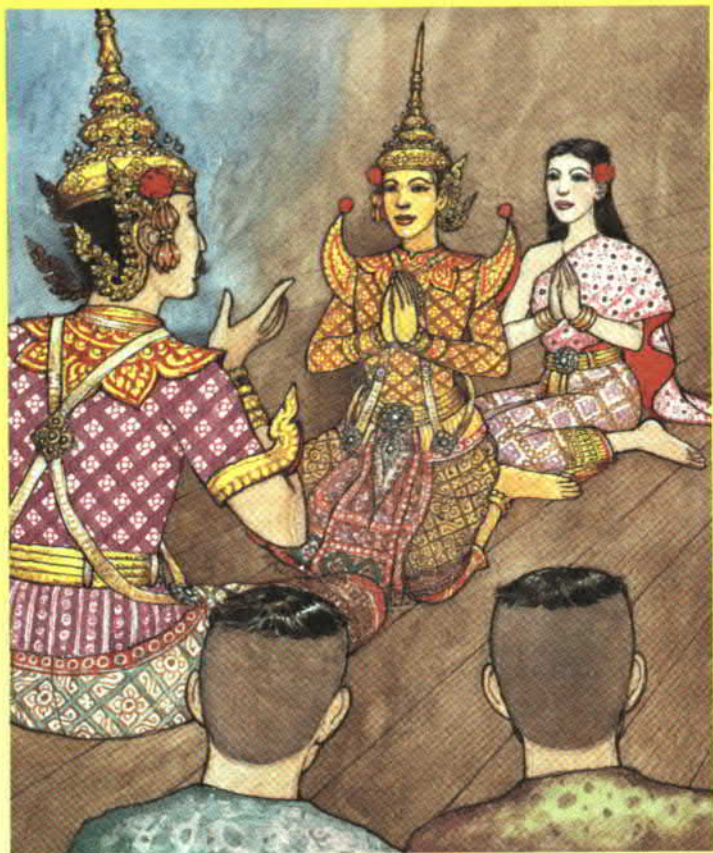
เมื่อนั้น
เขาจะรีบฉีกหยาทั้งเวียงชัย
กลับมาหัวเราะเยาะเย้ยข้า
ไม่ลวงหลอกคอกณะพระเอย
ฟ้าผู้เกิดหนาไม่ว่าเล่น
จริงจริงนะข่อย่าหัวเราะ

เมื่อนั้น
เห็นนางมณฑาว่าวุ่นวาย
เข้าไปในทับเห็นลูกเขย
น้อยหรือรูปร่างเหมือนเทวดา
ผิวเนื้อเรื่อเรืองเหลืองประหลาด
ฟ้าผู้เกิดเอ๋ยลูกเขยเรา
ถึงตัวพี่เมื่อครั้งยังหนุ่มแน่น
ไม่แก่ลึงอวดชวดทรงหน้าตา
แต่ไม่เหมาะเหมือนลูกเขยคนนี้
แพะเขาที่เนื้อไม่เป็นทอง
ตรัสพลางยิ้มยิ้มพริ้มพราย
ลูกรักจงแถลงแจ้งความ
วงศ์วานว่านเครือเนื้ออ่อน
อยู่ประเทศธานีบุรีไร

ตะแคงเสียจริตผิดแล้วเหว
เงาเงยนำเกลียดชังก็เกลียดไป

นางมณฑาว่าคู่ดีไปได้
น่าซังซางกระไรไม่เชื่อเลย
จะว่าใครเป็นบ้านิจจาเอ๋ย
ลูกเขยเราไซ้มีไชเงาะ (๕๑๐)
ท้าวเห็นกลัวแต่จะชมเปาะ
มันไม่เหมาะดีเมียเสียให้ตาย

ท้าวสามลสรवलสันต์ไม่ผันผาย
จึงซังตายดำเนินเดินมา
พ่อเจ้าลูกเอ๋ยงามนักหนา
หน้าตาจิ้มลิ้มพริ้มเพรา
ดังทองธรรมชาติหล่อเหลา
งามจริงแล้วเจ้านางมณฑา
รูปร่างก็อ่อนแอ้นโอ้อ่า
ใส่ชฎาเครื่องประดับก็รับรอง (๕๒๐)
เป็นต่อที่อยู่ราวสักสามสอง
กระนั้นน้องยังรักว่ารูปร่าง
แล้วภิปรายปราศรัยไต่ถาม
เจ้านี้มีนามกรใด
พงศ์เผ่าเหล่ากอเป็นไหน
ทำไมจึงแก่ลึงแปลงปลอมมา

เข้าไปในทับเห็นลูกเขย
น้อยหรือรูปร่างเหมือนเทวดา

พ่อเจ้าลูกเลี้ยงงามนักหนา
หน้าดาโอ้มลิ้มพริมเพรา (๕๑๖)

เมื่อนั้น
 ยืมพลางทางทูลพ่อตา
 เป็นโอรสท้าวศวิมล
 ซึ่งแปลงมาจะหาคู่ครอง

เมื่อนั้น
 ลูกเขยภูผู้ดีสันดาน
 สมยศสมศักดิ์น่ารักใคร่
 พระลอบหลังลอบไหลไปมา
 อ้ายหกเขยยุพ่อให้ขับเจ้า
 บิดาโศคนาเบาความ
 อย่าถือโทษโกรธพ่อเลยหนอลูก
 แม้นเจ้ามีชัยชนะคดี

เมื่อนั้น
 ข้าจะขออาสาฝ่าละออง
 ซึ่งข้าศึกมาชนพันนคลี
 แต่จะขอมิ่งม้าอาชาไนย

เมื่อนั้น
 จึงว่าอย่าร้อนใจไปโยมี
 ว่าพลางทางสังกรมม้า
 บรรดาม้าด่านที่โรงใน

พระสังข์บังคมก้มหน้า
 ตัวข้านี้ชื่อพระสังข์ทอง
 แจ้งความตามต้นที่หม่นหมอง
 จงทราบฝ่าละอองบทมาลย์ (๕๓๐)

ท้าวสามลตบพระหัตถ์ฉัดฉาน
 เป็นเผ่าพงศ์วงศ์วานกษัตรา
 ที่นี้ไม่อับอายขายหน้า
 จวบช้ายจูบขวาลูกข้างาม
 แค้นใจยายเผ่าก็ไม่ห้าม
 ไม่รู้เลยว่างามถึงเพียงนี้
 ว่าลอบหลอ่ตูกับหนี
 พ่อจะมอบบุรีให้ครอบครอง

พระสังข์บังคมทูลสนอง
 อย่างร้อนเร่าเศร้าหมองฤทัย (๕๔๐)
 ลูกจะดีด้นต่อก็พอได้
 ที่ถูกใจเกล้าคล่องทำนองคดี

ท้าวสามลปรีดีเปรมเกษมศรี
 ม้าเรตติมีถมไป
 จงไปผูกอาชามาให้
 มีอยู่เท่าไรเร่งเอามา

บัดนั้น
คำนับรับพระราชบัญชา

เสด็จตัวนายซ้ายขวา
บังคมลาเล่นไปดั่งใจปอง

ครั้นถึงจึงผูกพาชี
เบาะอาณานพหน้าเครื่องทอง

ล้วนตัวดีมีเท้าเคล้าคล่อง
เจ้าของคนเลี้ยงเคียงมา (๕๕๐)

ครั้นถึงจึงงมม้าที่นั่ง
เหล้าพวกขุนนางข้างกรมม้า

เข้าไปยังหน้าฉานขนานหน้า*
หมอบคอยบัญชาพระภูมิ

เมื่อนั้น
จึงทูลท้าวพ่อตาไปทันที
ข้าเห็นพาชีสีกะเลี้ยว
ท่วงที่ขี่ขับจะว่องไว

พระสังข์เลือกม้าไม่น่าขี่
ม้าที่นั่งทั้งนี้ไม่ชอบใจ
มาเที่ยวกินถั่วริมรั้วไร
ขอพระองค์จงให้ไปจับมา

เมื่อนั้น
จึงดำรัสตรัสสั่งเสนา

ท้าวสามลได้ฟังพระสังข์ว่า
จงไปจับม้ามาให้ลูกกู

บัดนั้น
รับสั่งแล้วชิงกันวิ่งพรว
จึงแยกย้ายรายกันเข้าล้อม
ไล่สกัดทางโน้นทางนี้
กลางคนเข้ามาเอาหญ้าหล่อ
ม้าชกหกกลมคะม้าไป

เสนีสี่เหล่าที่เผ้าอยู่
มาดูเห็นมาก็ยินดี (๕๖๐)
วิ่งอ้อมเอาเชือกชิงอ้อมมี
พาชีหนีหลบว่องไว
ฉวยมมหน้าคว่าคว้าวไ้ได้
เลี้ยวไล่ติดกัศกรจะจัดกระจาย

*หน้าฉานขนานหน้า เรียงหน้ากันเข้าไปหน้าพระที่นั่ง

เทวัญบันดาลให้เสนา
จึงผูกเครื่องสุวรรณพรรณราย

เมื่อนั้น
สมคิดได้ม้าพาชี
พระจิงชวนนวลนางรจนา
ท้าวสามลร้องว่าหลีกลูกกู
ลูกเขยขึ้นขี่อาชา
ทั้งสองโถมศรีนิรมล

บัดนั้น
เห็นพระรูปทองล่องลอยฟ้า
เกิดมาพึงเห็นเป็นบุญตัว
เทวดาพานำมาจำเพาะ
ต่างอำนวยการพระสังข์ทอง
มาตามคูภูมิเนิ่น

จับม้ามาได้ตั้งใจหมาย
แล้วจึงมาถวายเป็นที่

พระสังข์ทรงสวัสดิ์วศมี
ยินดีเดินออกนอกประตู
ลงจากเคหาที่อยู่
ฉวยไม้ไล่จับผู้คน (๕๗๐)
พ่อตาก็กว้างขึ้นข้างต้น*
ทรงวอจรถลตามมา

หญิงชายชาวเมืองถ้วนหน้า
ต่างว่าภูวไนยมิใช่เงาะ
หม่อมผัวพระบุตรคนนั้นเหมาะ
บังคมชมเปาะไปทั้งนั้น
หนุ่มแก่แซ่ซ้องทั้งเขตขัณฑ์
เบียดกันกลางถนนแน่นไป

*วางขึ้นข้างต้น รับขึ้นข้างพระที่นั่ง

บทนำจำ

แล้วขัดสีขวีวรรณผ่อง	ตั้งทองชมพูนุทเนื้อแก้ว
สุคนธาประทีนกลั่นเกล้า	สนับเพลาเชิงอนช้อนขับ
ภูษาผ้าทิพย์กระสันทรง	จีบโจงหางหงส์ประจงจับ
ปิ่นหนึ่งเพชรพรรณรายสายบานพับ	เพื่องห้อยพลอยประดับทับทรวง
ทองกรแก้วพุกามงามเงา	ทับทิมเท่าเม็ดข้าวโพดโชติช่วง
สร้อยสนสังวาลวรรณกุดั่นดวง	รู้ง่วงอำมรงค์เรือนครุฑ
กรรเจียกจอนจำหลักลายซ้ายขวา	บรรจงทรงมหามงกุฏ
ห้อยอุบะนฤมิตมิดมนุษย์	งามดังเทพบุตรในชั้นฟ้า

คำถามนำคิด

๑. เครื่องทรงที่ท้าวสามลจัดให้เจ้าเงาะมีอะไรบ้าง?
๒. เจ้าเงาะพอใจเครื่องทรงที่ท้าวสามลให้มาหรือไม่?
๓. ทำไมท้าวสามลจึงต้องไปยักกระท่อมเจ้าเงาะ?
๔. ในที่สุดเจ้าเงาะได้เครื่องทรงจากใคร?
๕. ท้าวสามลกับนางมณฑา นักเรียนชอบคนไหน? เพราะเหตุใด?

ลองทำดู

๑. ลองวาดรูปพระสังข์ตอนถอดรูปเงาะแล้ว
๒. ลองวาดรูปม้าตัวที่พระสังข์ชอบ

บทที่ ๕

พระสังข์ขึ้นเฝ้า หกเชยกับเมียพาลทะเลาะหน้าที่นั่ง
ด้วยความริษยา

เมื่อนั้น

ครั้นช้างที่นั่งถึงวังใน
เสด็จลงจากคอกขสาร
ทั้งพระมหเสปุตรีนั้น

เมื่อนั้น

ปรับทุกข์กับเมียเสียใจ
ถ้อยที่เดือดดาลทะยานจิต
ผิวเมียพากันวันขึ้นมา

ครั้นถึงจึงบังคมเคารพ

เห็นพระสังข์ทองของโย
อ้ายรูปทองคนนี้เจียวสีหา
หาปลาหาเนื้อเมื่อคราวนั้น
มันเป็นผัวรจนาอิจจาเรา
ต่างก้มคล่ำผลไม้แลดู

เมื่อนั้น

เห็นพระสังข์นั่งดูตะลึงตะโล
งามจริงยิ่งมนุษย์ในได้หล้า
สอดใส่เครื่องประดับก็รับรอง
ดูพลางทางท่าสะเห็นอาย
เมียงชม้อยคอยรับนัยนา
แล้วเหลียวดูผิวของตัวมั่ง
รู้กระนี้ที่ทั้งพวงมาลัย

ท่านท้าวสามลเป็นใหญ่
ตรงไปประทับกับเกยพลัน (๕๘๐)
ภูบาลตรัสชวนเขยขวัญ
จรจรขึ้นสู่ปราสาทขย

ฝ่ายเจ้าเหล่าหกเขยใหญ่
จะทำให้ไอ้เงาะขึ้นหน้าตา
ต่างคนแค้นคิดริษยา
เผ้าพระบิดาทันใด

นอบนบสองกษัตริย์เป็นใหญ่
จำได้แน่จิตสะกิดกัน
ที่ทำเป็นเจ้าป่าพนาสันต์
ต้องไปง้อขอมันไม่ทันรู้ (๕๙๐)
จึงเล่นเอาจุมูกกับใบหู
อับยศอดสูเสียหน้าใจ

ทั้งหกบุตรพี่ผู้ใหญ่
พิศวงหลงไหลใจปอง
น้อยหรือนำร่วมมรมย์สมสอง
ผิวเนื้อาวละของดั่งทองทา
ซักชายผ้าห่มกัมหน้า
เล่นหาต้องจิตติดใจ
เห็นนั่งทุกข์ร้อนก็ค่อนให้
จะเลือกเจ้าเงาะไว้เป็นของตัว (๖๐๐)

ครั้นถึงวังบงคมเคราพ
เห็นพระสัจจาทองยอโย

นอบนบสอองกษัตริย์เป็นใหญ่
จำได้แนจิตสขกิดกัน (๕๔๘)

ต่างคิดริษยาน้องสาว
 เริงร่าหน้าบานเป็นใบบัว
 เมียเจ้ารูปทองสิบสองหนัก^๑
 พี่น้องพร้อมพรังข้างกระไร

เมื่อนั้น
 หัวเราะเยาะหยันขึ้นทันที
 ออกมานั่งตั้งกระตู้ซุ่ม
 เมื่อแรกได้หัวเงาะเยาะวุ่นวาย
 ประเดี๋ยวนี้จะกลับมานับถือ
 เป็นผู้ใหญ่อะไรอย่างนี้

เมื่อนั้น
 ปากคอดัดได้หัดปรือ
 อุแม่เอ๋ยหม่อมเมียเจ้ารูปทอง
 จะรวยรุ่งพลั่งโพลงโด่งฟ้า
 เหตุว่าพระบิดาออกไปรับ
 ผากไว้ก่อนเกิดเป็นโรมี

เมื่อนั้น
 ข้างแคะไค้ก่อนว่าสารพัน
 อย่าอ้ออิงมึงมันกระนั้นนะ
 ผัวพี่รอดตัวเพราะผัวใคร

มานั่งเท้าแขนเคียงอยู่กับผัว
 ลืมกลัวบิดาร้องว่าไป
 ยศศักดิ์ปึงซาหาน้อยไม่
 แต่จะยกมือไหว้ก็ไม่มี

รจนาได้ฟังทั้งหกพี่
 เออนื้อไรช่างไม่อาย
 เจ้าคารีสีคารมมีใจหาย
 ทั้งตัดเป็นตัดตายจะตบตี
 นีลิมไปแล้วหรือนะหม่อมพี่
 ข้ามมียากไหว้ให้เสียมือ (๖๑๐)

หกนางต่างว่าน้อยไปหรือ
 ยกหรือความหลังขึ้นพูดจา
 จองทองไม่น้อยออกลอยหน้า
 ยิ่งกว่ากวรดลาวแล้วคราวนี้
 จึงได้กลับมาเคียงเคียงมี
 ไครดีนานไปได้เห็นกัน

รจนาเคียงทะเลาะเยาะหยัน
 ผากไว้ก็วันจะเอาไป
 ไม่ลดละกันดอกจะบอกให้
 เห็นเขาไม่ว่าไรแล้วได้ที (๖๒๐)

^๑รูปทองสิบสองหนัก คำเปรียบเทียบกับ รูปร่างเป็นทองหนักสิบสองชั่ง

^๒เจ้าคารีสีคารม มีปากแคะ ปากจัด

เมื่อนั้น

จึงว่าเห็นผัวกูชั่วดี
อย่าสบประมาทกันกระนั้นเจ้า
เร่งว่าออกไปจะได้ฟัง

เมื่อนั้น

กลัวจะเกิดความใหญ่เห็นไม่พิน
วานอย่าว่าวุ่นวายอายเขา
ชายหู่เสียบ้างช่างเป็นไร

เมื่อนั้น

เถียงทะเลาะผัวไปมิได้ช้า
เจ้าช่างอดโมโหไม่ได้ตอบ
จะมานั่งเกรงกลัวหัวมันโย
ผัวกูผิดอะไรไม่ว่าออก
สดสตร้อนร้อนไม่เจรจา

เมื่อนั้น

จึงว่าพินั้นอย่าคู่คั่น
เมื่อคราวไปหาเนื้อหาปลา
จะใคร่แจ้งประจักษ์จงซักไซ้

เมื่อนั้น

ผินหน้าว่าผัวของตัวพลัน

หกนางร้อนใจดังไฟจี
อย่างไรนี้ว่าไปให้จริงจึง
นี่เปล่าเปล่าเตือนก่อนใส่สันหลัง
ใครอำปลังยังไว้มิใช่คน

หกเขยคิดพริ่นอันอัน
ต่างคนห้ามเมียเสียทันใด
อะไรเจ้าไม่อดสูเป็นผู้ใหญ่
จะทำให้เคืองจิตพระบิดา

หกนางต่างคนบ่นว่า
มันว่าฟังเพราะเหมาะหรือไร (๖๓๐)
หรือทำผิดคิดมิชอบเป็นไฉน
แล้วผินหน้าว่าไปแกรจนา
พูดหลอกกันเล่นหรือสืหา
แม้ว่าออกมิได้ขัดใจกัน

รจนาหัวเราะเยาะเย้ยหยัน
ผัวเมียตามกันก่อนเป็นไร
ผัวหาได้เองหรือใครให้
จมูกหูกอยู่ไหนไม่ตามกัน

หกนางต่างคนทูลหัน
ไต่ยืนยันหรือไม่เจ้าใจเย็น (๖๔๐)

ไหนดว่าจุมูกเจ้าปักเป้ากัด
ช่างเจียบเสียดเยี่ยงเขาก็ไม่เป็น

เมื่อนั้น

อุบอิบกระซิบตอบเมียไป
ทำไมกับหูแหวงจุมูกวัน
เยี่ยงกันเปล่าเปล่าไม่เข้ายา

เมื่อนั้น

กูไต่ยืนแหว่แหว่อยู่แล้วจะ
จึงซักถามรจนายาใจ
เมื่อพ่อไซ้ไปหาเนื้อหาปลา

เมื่อนั้น

สรวลพลาทางทูลเป็นนัย
เขาจะลืออื้ออึงเอิกเกริก
แต่มันน่าอดสูพระภูมิ
ทั้งหกเขยใหญ่ไปกราบกราน
เสียของต้องใจจึงได้มา

เมื่อนั้น

ตบมืออื้ออึงคะนึงไป
จึงถามพระสังข์สอบเห็นชอบกล
จงแจ้งตามจริงจงอย่ารั้งรอ

ผีตัดใบหูกมีผู้เห็น
ให้มันมาว่าเล่นเป็นอย่างไร

หกเขยเงยหน้ามิใคร่ได้
เขาว่าไรก็ช่างมั่งเกิดนา
ถึงจะตัวนเสียดสิ้นก็ของข้า
บุราณว่าอดใจได้เป็นพระ

ท้าวสามลผุดลุกขึ้นกะกะ
มันต่อจะชอบกลเจ้ามณฑา
รู้เห็นเป็นอย่างไรให้เร่งว่า
มันไปขอใครมาจงว่าไป (๖๕๐)

รจนายิ้มน้อยยิ้มใหญ่
จะว่าไปก็ดูไม่สู้ดี
เหมือนหนึ่งแกล้งล้าเลิกผัวพี่
เดิมทีเที่ยวหาเนื้อปลา
งอนน้อขอทานผัวข้า
จงทราบบาบาท้าวไท

ท้าวสามลสรวลสันต์ไม่กลั่นได้
นางมณฑาชอบใจหัวร่อ
เหตุผลเป็นกระไรโดนหนอ
เล่าไปเกิดพ่อจะขอฟัง (๖๖๐)

เมื่อนั้น

หกเขยไปหาข้าสองครั้ง
เมื่อขอปลาข้าตัดจุกไว้
พระองค์จึงถามทั้งหกดู

เมื่อนั้น

มานั่งก้มหน้าอยู่ว่าไร
จุกกแหงแก้งว่าปากเป่ากัด
กุหลองเชื่อเมื่อแรกก็ไม่รู้
ไปหาเนื้อหาปลาฆ่าแต่หลัง
อย่าสับปลับรับเสียดีกแล้วไป

เมื่อนั้น

กระอักกระอ咪ใครจะพาที
พ้อตากวีวราวดวดซ้ำ
เพ็ดทูลเลอะเลือนเปื้อนไป

เมื่อนั้น

ผินหน้ามาว่ากับเมียพลัน
อ้ายเหล่านีต๊ะแต่จะปดโป้
จะฆ่าเสียดีกสมเพชเวทนา
ลูกเขยเราคนนี้ดีเลิศแล้ว
จะยกบ้านเมืองมอบให้ครอบครอง

พระสังข์ทูลตามความหลัง
สิ้นทั้งบ่าวไพร่ก็ได้รู้
เมื่อขอเนื้อก็ให้ใบหู
เท็จจริงย่อมรู้อยู่เต็มใจ

ท้าวสามลร้องเหวี่ยงหกเขยใหญ่
มึงตั้งใจเลี้ยวลดปลดกู
ผีโสมดึกกรธตัดเอาใบหู
ต่อลูกกูบอกเล่าจึงเข้าใจ
มึงไปขอพระสังข์จริงหรือไม่
กูจะไว้ชีวาไม่ฆ่าตี (๖๗๐)

หกเขยสุดรู้ทำอุ๊อื
มือขยี้หูตาประหม่าใจ
ยิ่งละล้าละลักหลงไหล
ไม่ได้ความจริงสักสิ่งอัน

ท้าวสามลเคืองขุ่นขุนหัน
มันจริงสิ้นทั้งนั้นเจ้ามณฑา
ไม่เป็นได้เป็นพ่ายขายหน้า
เอาไว้ให้เป็นข้าพระสังข์ทอง
ดั่งดวงแก้วบริสุทธิ์ผุดผ่อง
ปกป้องกันไพร่ฟ้าเสนาใน (๖๘๐)

* ผีโสมดึก ผีป่า

* ไม่เป็นได้เป็นพ่าย พายก็ไม่เป็น ไต่ก็ไม่เป็น คือ ไม่มีประโยชน์อะไรเลย

ดูกเขยเวาคนนี้ดีเลิศแน่
จะยกบ้านเมืองมอญให้ครอบครอง

ตั้งดวงแก้ววิสุทธิธัมม์องค์
ปกป้องไพร่ฟ้าเสนาใน (๒๔๐)

อันข้าศึกซึ่งชนพินันคลี
 วันนี้จวนค่าย่าฆ้องชัย
 ว่าพลางขับเขยทั้งหกคน
 ชวนพระสังข์กับนางรจนา

จะต่อสู้กันหาพริ้นไม่
 หลับนอนเสียให้เต็มตา
 ไสหัวไปให้พ้นชงน้ำหน้า
 เข้าที่ไสยาผาสุกใจ

๙๐ ๙๐

บทนำจำ

ทำไมกับหูแห่งจุมกวัน
เถียงกันเปล่าเปล่าไม่เข้ายา

ถึงจะด่วนเสียสิ้นกัของข้า
บุราณว่าอดใจได้เป็นพระ

คำถามนำคิด

๑. เมื่อหกนางเห็นพระสังข์มีความรู้สึกอย่างไรบ้าง?
๒. เมื่อหกเชยเห็นพระสังข์มีความรู้สึกอย่างไรบ้าง?
๓. ทำไมหกเชยจึงหูแห่งจุมกวัน?
๔. การที่นางรจนาไม่ไหวพืสาวนั้น นักเรียนเห็นสมควรหรือไม่?
๕. นางรจนาให้เหตุผลอย่างไร ในการที่ไม่ไหวพืสาว?
๖. การที่ท้าวสามลหิวเราะข้าเดิมหกเชยนั้น ถูกต้องแล้วหรือไม่ เพราะเหตุใด?

ลองทำดู

๑. ลองวาดใบหน้าที่ของหกเชย
๒. ลองอ่านออกเสียงบทกลอนตอนที่ชอบ

บทที่ ๖

พระสังข์ออกตีคลีกับพระอินทร์ พระอินทร์ทำเป็นแพ้
พาทัพเหาะกลับวิมาน ท้าวสามลยกราชสมบัติให้พระสังข์

ครั้นรุ่งสุริยาการ้อง
 จึ่งชวนพระสังข์ทองยอโย
 สักขัตริย์สระสรงทรงเครื่อง
 แล้วเสด็จยุรยาตรคลาดคลา

ขึ้นทรงคอคชสารศรี
 พระสังข์ทรงมิ่งม้าอาชาไนย
 เกณฑ์แท้เกณฑ์แท้แน่นหนา
 แซ่เสียงแตรสังข์ฆ้องกลอง

ครั้นถึงจึ่งชวนพระสังข์
 พร้อมทั้งหกเขยและบุตร

เมื่อนั้น
 ทอดพระเนตรเห็นท้าวสามลนั้น
 จึ่งตรัสบอกเทวัญจันทร์^๒
 จำจะให้ไอ้เฒ่าพ้อดา
 ว่าแล้วแต่งองค์ทรงเครื่อง
 ทรงเทพอาชาพาชี
 เทพบุตรครุฑาคนธรรพ
 คลายคลี่รีพลสกลไกร

ท้าวสามลตริกตรองไม่หลับไหล
 กับเมียรักร่วมใจและริดา
 รุ่งเรืองระยับจับเวหา
 ตรงมาเกยสุวรรณทันใด

พ่วงพิทกศอกสูงใหญ่
 สององค์อรไท้ขึ้นวอทอง (๖๙๐)
 ธงทวนนำหน้าเป็นแถวถ้อง
 ออกไปยังท้องสนามคลี่

ขึ้นยังพลับพลาหลังคาสี
 เสนีฝ้าแน่นนัน

อมรินทร์ปิ่นภพสรวงสวรรค์
 พาลูกเขยขวัญออกมา
 ที่นี้สมดังปรารถนา
 เห็นฤทธาพระสังข์ครั้งนี้
 รุ่งเรืองจำรัสวิเคมี
 กรกุมคั่นคลี่แกว่งไกว (๗๐๐)
 แท้แน่นนันบอสงไชย
 ตรงไปยังท้องสนามคลี่

* เกณฑ์แท้เกณฑ์แท้ เจ้าพนักงานที่มีหน้าที่เฝ้า และเข้ากระบวนแห่
 ๒ เทวัญจันทร์ เทวดา (จันทร์เป็นคำเสริมบทไม่มีความหมาย)

ชั้นเกรงคอดชสิริศรี
พระสัจจทรงมิ่งมาอาชาไนย

พ้องพิภพศอกสูงใหญ่
สื่ององค์อรไทจีนดอทอง (๒๕๐)

ครั้นถึงจึงหยุดโยธา
แล้วร้องเตือนไปพลันทันที
จะให้ใครไหนเล่ามาต่อสู้
จะได้รบเวียงชัยเอาไพร่พล

เมื่อนั้น
ให้นึกพรันหวั่นหวาดวิญญูณ
จึงถามพระสังขน์ชกไช้
ค่อยคลายหายอุทธัจจท้อแท้
เห็นไพร่ขีมีม้าป้องกันดู
ลูกเขยน้อยเรานี้ดีสุดใจ
การคลี่มีฝีมือลือเลิต
วันนี้ไม่มีลายหิมายชนะ
ว่าพลางทางปลอบลูกเขย
คอยระวังตั้งใจตั้งคอง
แล้วบนบานสารกล่าวเจ้านาย^๒
มาตรแม้นมีชัยชนะคลี่
การเล่นมโหรีสพครบสิ่ง
นวนนางมณฑามารดานั้น

เมื่อนั้น
รับพรพ่อตาสามีกัด

อยู่ตรงหน้าพลหลังคาสี
ว่าแหวยภูมิท้าวสามล
หรือสุดรู้สิ้นคิดขัดสน
เมียมมีก็คนจงบอกมา

ท้าวสามลได้ฟังยังประหม่า
ด้วยว่าหกเขยนั้นเคยแพ้
เห็นว่าจะสู้ได้เป็นแน่
ลุกขึ้นยืนยิ้มแต่แลไป (๗๑๐)
แล้วร้องว่ามาสู้กันใหม่
ไม่เหมือนไอ้เขยเคอะเซอะชะ
ฟ้าผีเกิดทันทันแน่แล้วหนะ
อย่าเยาะเย้ยเลยละไม่ย่อท้อ
ลูกเอ๋ยอย่าให้อายขายหน้าพ่อ
แข็งข้อต่อสู้คู่สักที
จะถวายเป็นหุมกับบายศรี
จะให้มือเหินสากแก้ววัน
จะเวียนเทียนทำมิ่งสิ่งขวัญ
ชวนกันอวยชัยให้ลูกรัก (๗๒๐)

พระสังข์สุริยวงศ์ทรงศักดิ์
เหลียวดูเมียรักแล้วยิ้มพราว

^๑ไม่มีลาย

ไม่มีละลาย ไม่เหลว

^๒บนบานสารกล่าวเจ้านาย ขอให้เทวดารักษาช่วย แล้วจะถวายสิ่งตอบแทน เรียกว่า แกบน ของแก่นมี หัวหมู บายศรี และมีมหรสพโดยมากมีละครชาตรี

จึงบังคมลาบิดุรงค์
กรกุมคันทลึงกริดกราย
ชายหญิงแซ่ซ้องร้องชม
งามทั้งท่วงทึ่อาชา

มาทรงอาชาเจ็ดนาย
ชักม้าเรียงรายร่ำมา
งามสมยศศักดิ์นักหนา
ดังพระยาสิหราชอาจง

เมื่อนั้น
ชื่นชมสมคิดดังจิตจง
สะบัดย่างวางใหญ่ไวย่อง
ชักบังเหียนหันหกผกแผ่นโจน

โกสีย์มีศักดิ์สูงส่ง
พลางทรงสินธพกระทืบไกลน
ม้านันร่นร้องลำพองโผน
พลางโยนลูกคลีตีไป (๗๓๐)

เมื่อนั้น
เจาะคลีตีตอบไปทันใด
ต่างแกว่งคันทลึงเป็นที่ท่า
เวียนวนวกวังชิงคล่อง^๒

พระสังข์คอยขยับรับไว้ได้
สหัสสนัยน์กลอกกลับรับรอง
ขยับม้ามี่ผีเท้าเคล้าคล่อง
เปลี่ยนทำนองเข้าออกหลอกล้อ

เมื่อนั้น
ตบมืออื้อเออชะเง้อคอ
ลูกขึ้นโลดเต้นขม้นมุ่น
มีนเมื่อยเหนือบอบหอบฮัก
ฉวยคนโทถมย้ามาตีมน้ำ
หยิบบุหรีจุตไฟไหม้ลามเลีย

ท้าวสามลร้องรับให้ตีพ้อ
เห็นลูกเขยเป็นต่อหัวร่อคัก
พลัดผลุงลงมาขาแทบหัก
พึงพนักนั่งโยกคะโปกเพรีย
หกคว่ำสำลักแล้วบ้วนเสีย
วัดถูกจุกมุกเมียไม่รู้ตัว (๗๔๐)

^๑ สะบัดย่างวางใหญ่ อาการวิ่งเหยาะ ๆ ของม้า อาการวิ่งของม้าวิ่งควบหรือห้อ

^๒ ชิงคล่อง ชิงเอาโอกาสหรือตอนที่จะได้เปรียบในการต่อสู้

^๓ คนโทมยา คนโทน้ำที่เขาทำเป็นลวดลายโดยวิธีลงนํ้ายา

สาละวันตึงตึงกำลังรุ่ง
 พืก็พานแก่ชราหูต้ามัว
 ว่าพลางทางเรียกเอาแว่นตา
 ลูกขึ้นมองร้องเออชะเง้อเบ
 แล้วผินมาตำหกละใหญ่
 สำคัญคิดว่าต้อายขี้เท้า
 ดูเกิดขึ้นแนลลูกเขยกู
 ไม่เหมือนมึงโง่งมก้มอยู่ไย
 นางเมียเล่าปากคอกก็พอสม
 พระกริ้วโกรธตำอึง
 แล้วเรียกรจนาเข้ามา
 ตาเจ้าสาวอยู่ช่วยดูแล
 เสียงคนมีก้องร้องเออ
 แพ้ลูกเขยข้าแล้วอย่ากลัว

เมื่อนั้น

ควบม้ามุ่งหมายชายข้าเลื่อง
 ทรงเลี้ยงลูกคลีดีเดาะ
 พระสังข์ไม่พริ้นครั้นคร้าม

บัดนั้น

เห็นเหาะทั้งสองข้างต่างมีฤทธิ์
 บ้างแหงนหน้าอำปากตะลึงตะไล
 เบียดเสียดเบียดยัดดังคูมว
 พวกชาววังนั่งเลิกมูสี้ดู
 บ้างโกรธเพื่อนพ้องตัดด้วยขัดใจ

แม่คุณขอโทษอย่าโกรธผัว
 ไม่เห็นตัวว่าใครข้างไหนเลย
 ใส่จุมูกหงนหน้าดูลูกเขย
 ยายเอื่อยอย่าปรามมภ์เป็นรองเรา
 เอออไรกินข้าวสุกเสียเปล่าเปล่า
 ออกตักลิแพ้เขาประเดี้ยวใจ
 มาช่วยกู่แก้หน้าพ่อตาได้
 ขัดใจจะใคร่ทองสักสองตึง
 เจ้าคารมสันที่ไม่มีถึง
 ผัวมึงอับรีย้ายขี้แพ้
 พ่อนี้ไม่เห็นหนเป็นคนแก่
 ข้างไหนแนสามึงชี้ตัว
 นางมณฑาชะเง้องำผัว
 ครั่งนี้รอดตัวไม่เสียเมือง

(๗๕๐)

อมรินทร์ปั่นฟ้าฟุ้งเฟื่อง
 ยักเยื้องย่างท่าสง่างาม
 พระอินทร์เหาะขึ้นจากท้องสนาม
 เหาะตามติดพันกระชั้นชิด

ประชาชนคนดูกนิษฐ

ให้คิดพิศวงงงงวย
 แลดูภูวไนยเอาใจช่วย
 แซ่ซ้องร้องอำนวยอวยชัย
 อึงคะนึงหนวกหูห้ามไม่ไหว
 ที่ทางอะไรของตัว

(๗๖๐)

ทรงเลี้ยงลูกคฤดีเดชะ
พระสัจจไม่พวันครันคร้าม

พระอินทร์เกาะขึ้นจากท้องนิมาม
เกาะตามติดพันพระจันทร์เจด (๗๕๔)

ท้าวสามลมองร้องทวาด
ได้จะอะไรแล้วไม่กลัว
ท้าวนางตกใจเข้าไปห้าม
แม่เจ้าเกิดแม่คุณอย่าวุ่นวาย
พวกผู้หญิงชั้นล่างข้างพลับพลา
จำโชนไล่ตีหนีลนลาน

เมื่อนั้น
ชักม่านที่นั่งร้องรอไว้
ลูกเขยท้าวสามลคนนี้
ต่อสู้เคียวขับไม่อัปรา
ควรที่จะครองเมืองเลื่องลือยศ
ว่าแล้วเหาะคล้อยลอยลิบ

เมื่อนั้น
ครั้นท้าวโกสีย์หนีไป

เมื่อนั้น
จุงกรดอนรับขึ้นพลับพลา
ปราศรียสวมสอดกอดจูบ
ช่างเคล้าคล่องว่องไวกระไรเลย
พอนี้แต่ครั้งยังไม่ชรา
เมื่อครั้งบ้านเมืองตีตีคลีพนัน
ที่หนีที่ไล่ก็ไวว่อง
แต่ลืมนละที่เดียวแล้วเดี๋ยวนี้

อีอุบาทว์เหล่านี้มิใช่ชั่ว
เคยตัวตีเสียให้แทบตาย
อะไรรูปร่างงามไม่กลัวหวาย
หลังจะลายเปล่าเปล่าไม่เข้าการ
เบียดกันวันเข้ามาถึงหน้าฉาน
สับสนอลห่ม่านมีไป (๗๗๐)

พระอินทร์แกลังอ่อนหย่อนมือให้
แล้วแกลังว่าไปด้วยวาจา
ฝีมือตีคลีดีนักหนา
หาไม่พอตาจะต้องรีบ
ปรากฏทั่วทิศทั้งสิบ
กลับไปไปยังทิพย์พิมานชัย

พระสังข์ผู้มีอัชฌาสัย
ก็ขับมโนมายลงมา

ท้าวสามลลนลานลงไปหา
แม่ยายพ่อตาเข้าชมเชย (๗๘๐)
โลมลูบหลังไห้ลูกเขย
ทรงสง่างามยิ่งงามครัน
อันตีคลีขี้ม้าน้ำขยัน
ก็ออกซื้อลือกันว่าตัวดี
จะเป็นรองเจ้าราวห้าเอาสี่
ไพร่ลวงรู้จึงดูเบา

ถ้าลูกแก้วดวงตามีมาโปรด
 เทวดาให้คุณบุญของเรา
 จะต้องรีบฉิบหายอยู่รอมร่อ
 พลังกอดจูบลูบไล้ไปมา
 เจ้าเหน็ดเหนื่อยหนักหนาหน้าตาแห้ง
 ท้าวพ่อตาตรัสสั่งบังคับ
 แม่ยายละลายแบ่งมาทาให้
 หยิบถาดน้ำชาออกมาริน

หมดสิ้นทั้งโคตรเป็นข้าเขา
 จริงหรือไม่เล่าเจ้ามณฑา
 รอดตัวก็เพราะพ่อของข้า
 ผัวเมียปู่ผัวลุงคำนับ (๗๙๐)
 ปรารมภ์ลมแล้งมันจะจับ
 ยกส้ารับมาสู่ลูกภูกิน
 น้ำดอกไม้หอมฟุ้งจรงกลิ่น
 เจ้ากินให้สบายหายหิวมา

พนักงานจัดสำหรับคับคั่ง
 พระสังขน์กั้นกับพ่อตา

ยกโต๊ะเข้าไปตั้งลงตรงหน้า
 นางเมียมาหมอบพัดพัดแมลงวัน

ครั้นพ่อตาถูกเขยเสวยแล้ว
 ลงจากที่ประทับพลับพลาพลัน

ท้าวสามลผ่องแผ้วเกษมสันต์
 พากันเข้ายังวังใน

ขึ้นบนพระโรงคลังไม้ทันท้อง
 ลูกเขยภูติคลีมีชัย
 จงช่วยกันเร่งรัดจัดแจง
 แห่แห่นให้สนุกกว่าทุกที่
 ไปปรีกษาคูละक्रमันก่อนเหว
 อีเหนาเรื่องมิสาอุณากรรณ^๑

ตรัสสั่งเสนาผู้ใหญ่
 จะเสกให้ครองกรุงในพຸ່ງนี้ (๘๐๐)
 ตบแต่งตั้งการภิเษกศรี
 แล้วจะมีโอเณาสักแก้ววัน
 ใครเคยรำดีที่ขยัน
 จะประชันดาหลังเมื่อครั้งคราวญ

^๑พระโรงคลัง ที่ออกขุนนางของพระราช

^๒มิสาอุณากรรณ ตัวละครสำคัญในเรื่องอีเหนา (อีเหนาเล็ก)

^๓ดาหลัง บทละครเรื่องอีเหนาใหญ่

ทั้งหุ่นโขนโรงใหญ่เจ้าผู้หญิง
กำชับกันทำงานการจวน

บัดนั้น
มาสั่งเวรเกณฑ์กันทันใด
บ้างแต่งที่ปราสาทราชฐาน
กระบวนแห่แดรสังข์ครันครน

เมื่อนั้น
เที่ยวตรวจงานการข้างหน้าข้างใน
บัดเดียวไปให้เมียแต่งธิดา
ครันเสร็จนำหน้าพอไปเกย
ให้สองทรงสืวิกายานูมาศ
เคลื่อนกระบวนหน้าหลังพรั่งพรู
อภิรมชุมสายพรายพรรณ
ท้าวสามลกับเมียมาข้างใน

ถึงพร้อมแล้วพากันมานั่ง
พร้อมพระวงศาเสนี

บัดนั้น
จุดเทียนติดกับแว่นทอง
เวียนวงส่งไปข้างในรับ
มโหรีสพครบสังสันทั้งนั้น

ทุกสิ่งจงให้มีที่ถ้วน
สั่งเสร็จเสด็จด่วนเข้าข้างใน

เสนีรีบตีผู้ใหญ่
นายไพร่เร่งระดมสมทบ
บ้างปลุกโรงทานมโหรีสพ
ตามขนบธรรมเนียมเตรียมไว้ (๘๑๐)

ท้าวสามลไม่อยู่สุขลูกวังไขว่
มิได้หยุดยั้งนั่งลงเลย
บัดเดียวมาจัดแจงแต่งลูกเขย
ร้องห้ามเขยอย่าขวางทางลูกกู
อำมาตย์เดินเคียงเป็นคู่คู่
เลี้ยวออกนอกประตูแห่ไป
เสียงประโคมสนั่นหวั่นไหว
ตรงไปมนเทียรที่พิธี

บนบัลลังก์นั่งเคียงเคียงบายศรี
ครันได้ฤกษ์ดีให้ลั่นฆ้อง (๘๒๐)

บุโรหิตผู้เฒ่าทั้งสอง
ค่อยประคองเคารพอภิวันท์
ประโคมขับขานเสียงเสนาะสนั่น
ก็เล่นขึ้นพร้อมกันทันใด

สรวัดพ่อให้แก่เจ้าหมด
ตัวพ่อก็ขราตามัดมน

ทั้งบ้านเมืองเครื่องยศเครื่องต้น
ขอพึ่งลูกสวองคนไปจนดาบ (๘๓๒)

ครั้นครบเจ็ดรอบตามตำรับ
เอาจุณเจิมเฉลิมพัทตร์ภูวไนย
แล้วอำนวยอวยพรศรีสวัสดิ์
ทุกชีโสภโรภักยอย่าพารา

เมื่อนั้น
จึงตรัสแก่เขยขวัญทันที
สารพัดพื่อให้แก่เจ้าหมด
ตัวพอกัษราตามิถมน

เมื่อนั้น
รับสั่งแล้วหมอบยอภาย

เมื่อนั้น
ครั้นเสร็จสมโภชลูกรัก
สักขัตริย์เสด็จเยื้องย่าง
แห่แหนเป็นชนดัดแอไป

จึงดับเทียนโบกวันให้
ทั้งองค์รไทพระธิดา
สองกษัตริย์จึงเป็นสุขา
ให้ชันษายาวยืนหมื่นปี

ท้าวสามลปรีดีเปรมเกษมศรี
สมบัติในบุรีและรัพล (๘๓๐)
ทั้งบ้านเมืองเครื่องยศเครื่องต้น
ขอพึงลูกสองคนไปจนตาย

พระสังข์ขึ้นชมสมหมาย
กราบถวายบังคมกัมพัทตร์

ท่านท้าวสามลผู้มีศักดิ์
มอบเวนอาณาจักรกรุงไกร
จากปรางค์ปราสาททองผ่องใส
คืนเข้าวังในมิได้ช้า

*จุณเจิมเฉลิมพัทตร์ แต่มกระแจะที่หน้าผาก ถือว่าเป็นสิริมงคล

บทนำจำ

เมื่อนั้น
รับพรพ่อศาสดามีภักดี
จึงบังคมลาบิดุรงค์
กรกุมคันทสิกริตกราย
ชายหญิงแซ่ซ้องร้องชม
งามทั้งท่วงทีช่ออาชา

พระสังข์สุริยวงศ์ทรงศักดิ์
เหลียวดูเมียรักแล้วยิ้มพราย
มาทรงอาชาเจ็ดฉาย
ชักม้าเรียงรายรำมา
งามสมยศศักดิ์นักหนา
ดังพระยาสินราชอาจง

คำถามนำคิด

๑. จงกล่าวถึงกระบวนแห่ เมื่อพระสังข์ออกไปตีคสิ
๒. การมหรสพในการสมโภชพระสังข์มีอะไรบ้าง?
๓. จงกล่าวถึงพิธีการอภิเษกพระสังข์ว่าทำอย่างไร
๔. นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับกิริยาของท้าวมล เมื่อเห็นพระสังข์ตีคสิชนะ
๕. ตัวละครในเรื่องมีลักษณะนิสัยที่ดีอย่างไรบ้าง

ลองทำดู

๑. ลองวาดภาพตัวละครที่ชอบ
๒. ลองอ่านบทกลอนตอนที่ชอบด้วยน้ำเสียงแบบแสดงละคร

ศัพท์ปทานุกรม

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
ก.			
กร	มือ	กริ่งเกรง	ไม่ไว้ใจ
กรมม้า	ราชการแผนกหนึ่ง มีหน้าที่ดูแลม้าหลวง	กริดกราย	เดินทอดแขน
กรรเจียกจอน	จอนหู เครื่องประดับหูมีรูปเป็นกระพนก	กรุงไกร	เมือง
กรวด	ดอกไม้ไฟชนิดหนึ่ง ติดหางยาว เมื่อจุดแล้วพุ่งโด่งขึ้นไปบนท้องฟ้า กรวดลาว คือ กรวดที่พวกลาวทำ เป็นชนิดดอกใหญ่ พุ่งขึ้นสูง เรียกว่า บ้องไฟ	กลอยใจ	ร่วมใจ
กระแจะ	ผงเครื่องหอมต่าง ๆ ที่ประสมกัน	กษัตริย์	ผู้มีอำนาจ พระเจ้าแผ่นดิน
กระทั้งโอ	ให้เสียงโอ แกล้งทำโอขึ้น	กะเลียว	ม้าชนิดหนึ่งสันหลังต่ำเป็นทางตลอดหาง สัตว์เชื่องหม่น
กระทาย	กระบุงเล็ก ๆ ปากผาย	กระอ๊กกระโอ	ทำเสียงอ๊กอ๊กในลำคอไม่กลัวพูด
กระตู้	หัตถ์ ข้อความ	กัลยา	นาง
กระบาย	กระบุงเล็ก	กาษา	ตัว
กระบุง	ภาชนะสานรูปกลมสูง พื้นกันเป็นสี่เหลี่ยม	กำชัย	สังข์
กระห้อม	ดีใจ อิ่มใจ	ก้านัล	สาวใช้พระเจ้าแผ่นดิน เจ้าหน้าที่ย้ายใน ในวังหลวง
กราบ กราบกราน ไหว้ หมอบไหว้		กำบัง	ซ่อน บัง หาย
กราบทุล ทุล บอก		กัจจา	การงาน
กราบ	เดินเฉียดไป	กณฺทล	ตุ้มหู
		กุดั่น	ทองประดับพลอย
		กู่	ทำให้ตื่นดังเก่า
		เกณท์	บังคับ กำหนดหมาย
		เกย	ที่สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน
			ก้าวขึ้นลงในเวลาทรงยาน
			พาหนะ
		เกล้า	หัว

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
เกศี เกศา	ผม	โกลน	เหล็กห้วงห้อยอยู่ข้าง ๆ
เกษมสันต์ เกษมศรี	ชื่นชมยินดี		สำหรับสอดเท้าเมื่อขี่ม้า
แกส	หน้าต่าง	โกสีย์	พระอินทร์
แกลัว	กล้า	โกร	เก่งกล้า
แก้วพุกาม	พลอยพม่า หมายถึงทับทิม อย่างดี		

บ.

ขันจน	อึดคัด ขัดสน	ชิง	แค้นเคือง โกรธ
ชนบ	แบบ ระเบียบ	ชุกเอา	เอาโดยทันที
ชนัด	แถว หมู่	ขุนหมื่น	ข้าราชการชั้นผู้น้อย
ขมิขม้น	ทันที		พวกหนึ่ง
ขยั้น	แข็งแรง เก่ง	เข็ญใจ	คนยากจน
ขัน	เป็นกิริยาแปลว่าแข่ง ทำให้ แน่น	เขตขันธ์	เขตแดน หมายถึง บ้านเมือง
ขันที	เจ้าหน้าที่ชายฝ่ายโนในวัง หลวง	เขยขวัญ	เขยรัก
ขันสาคร	ขันใหญ่มีเชิง ผู้ตีแต่ก่อนใช้ ใส่น้ำอาบ	เขื่อน	เครื่องป้องกันไม่ให้ดินพัง หลักเขต
ข้าไท	บ่าวของผู้เป็นใหญ่	โขน	ละครชนิดหนึ่งที่ผู้เล่นสวม หัวหน้ากาก เรียกว่า หัวโขน
ชีเค้า	ชีข้า	ไขว่	สับสน ปะปน

ค.

คชสาร คชา	ช้าง	ครา	ครั้ง คราว หน
คนธรรพ-	เทวดาจำพวกหนึ่งกล่าวกัน	คร่ำ	จุด รัง ดึง
หรือคนธรรพ	ว่าเป็นผู้ชำนาญการดนตรี	คร้ามครัน	ครันคร้าม สะทกสะท้านด้วย ความกลัว เกรงขาม
ครวญคร่ำ	ร้องไห้	คลั่ง	ที่เก็บทรัพย์สมบัติของหลวง
ครัน	มาก		

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
ค่าย	ที่พักกองทัพ	เครื่องทรง	เครื่องแต่งตัวของพระเจ้าแผ่นดิน
คารม	ฝีมือ โวหาร	เครื่องยศ	เครื่องหมายความดีความชอบตามลำดับชั้น
คึกคัก	มากมาย	เกล้าคล่อง	ว่องไว
คุกคาม	ขู่ ตำราวม	คันคลี	ตำมคลี
คลายคลี	ขยายออก	เคหา	ที่อยู่ เรือน
คลี	กีฬาชนิดหนึ่ง ผู้เล่นขี่ม้าตีลูกกลมด้วยไม้ เรียกว่า ตีคลี	เค้ามูล	ต้นเรื่อง ต้นเหตุ
ครุฑา ครุฑ	นกใหญ่ชนิดหนึ่งเป็นศัตรูของนาค	โคตร	ครอบครัว

ม.

ม้อง	เครื่องดนตรีอย่างหนึ่ง ทำด้วยทองเหลืองมีปี่มกลาง	มาด	ดี ฆ่า
งำเงย	เป็นสง่า ผึ่งผาย	จุ่นจั่น	โกรธ ฮึดฮัด

ง.

จ.

จจรรัส	เดินไป	จำหลักลาย	แกะ สลักเป็นลวดลาย
จจรล	ไป	จินดา	ความคิด
จจลี	เดิน	จิมลิ้ม	น่าเอ็นดู น่ารัก
จจรงกลิ่น	กลิ่นหอม	จจน	ผงเครื่องหอม หมายถึง กระแจะ
จำโซลน	หัวหน้าพวกโซลน หญิงในวัง ทำหน้าที่คล้ายตำราวจเรียกว่า โซลน	แจ้ง	รู้
จำรัส	แจ่มแจ้ว สว่าง	เจียรระเบิด	ผ้าคาดเอวมีชายห้อยลงที่หน้าขา

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
----------------	-----------------	----------------	-----------------

ฉ.

ฉวีวรรณ	ผิวหนัง	เจิดฉาย	งาม
ฉับพลัน	ทันที	โอดเจ้า	โง่งเงา
ฉิบหาย	สูญหมด	โถมทรุ โถมซง	หญิงผู้มีรูปร่าง
เฉลยไซ	พูดตอบ ชี้แจง		

ช.

ช่อฟ้า	ชื่อตัวไม้ที่วางอยู่บนใบระกา รูปเหมือนหัวนาค ชูขึ้น เบื้องบน	ชาวแสง	ผู้รักษาเครื่องอาวุธ
ชัง ชังชิง	เกลียด	ชี	แต่ก่อนหมายถึง นักบวช ทั่วไปทั้งหญิงและชาย
ชัชวาล	สุกใส รุ่งเรือง	ชินมื่น	เบิกบานใจ ช่มชื่น
ชม้อย	ซ่อนดลอบฆ่าเลื่องคู่ด้วย ความสนใจ	ชุลมุน	วุ่นวาย ขวักไขว่
ชันษา	อายุ	เชิงเทิน	เนินดินที่พูนขึ้นสำหรับป้องกัน ข้าศึก
ชายฆ่าเลื่อง	มองดูทางหางตา	เชือน	ภาชนะสำหรับใส่หมากพลู
ชาลา	ชานเรือน พื้นภายนอก ตัวเรือน	เชือน	ช้า
ชาวลัง	ผู้รักษาทรัพย์สมบัติของ หลวง	โชติช่วง	สว่าง รุ่งเรือง

ช.

ชวดทรง	รูปว่าง	ชังตาย	ผินใจทำ
ชักไซ	ไล่ตาม ไล่เลียง	แซ่ซ้อง	ร้องพร้อมกัน

ฅ.

ฅ่น่าแก่	ข้าราชการฝ่ายใน ผู้ควบคุมหญิงชาววัง
----------	-------------------------------------

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
ณ.			
ณรงค์	รบ คำเต็มคือ รณรงค์		
ด.			
ดูเบา	ประมาท	เดือดดาล	โกรธมาก
เตาะ	โยนสิ่งของขึ้นแล้วเอาไม้ตี รับให้กระดอนขึ้น	โดย	ตาม
ต.			
ตระหนก	สะดุ้ง ตกใจ	ตักขัย	ต่าย
ตรัยตริงศา	ชื่อสวรรค์ชั้นที่พระอินทร์ อยู่เรียกว่าชั้นดาวดึงส์หรือ ตรัยตริงศักได้ เป็นอีกชื่อหนึ่ง ของพระอินทร์ด้วย	ตัม	ในที่นี้คือ ตับปิ่น
ตะแก่	แก่ เป็นคำพหูพจน์คุ้นเคยกัน	ตำรับ	แบบแผน
ตะลุมบอน	เข้ารบถึงตัว	ตำหนัก	เรือนหรือตึกที่อยู่ของเจ้านาย
		แต่หลัง	แต่ก่อนมา
		แต่งร้าน	ผลไม้เถาชนิดหนึ่ง
ถ.			
ถอง	กระทุ้งด้วยศอก	ถ่างถ้อง	แนวทาง
ถ่องแฉว	ระยะแนวอันเป็นระเบียบ	ถ่อย	ชั่ว เลว
ถ้อย	คำพูด	ถลง	บอก เล่า
ถั่วพู	ถั่วชนิดหนึ่ง		
ท.			
ทรง	กระทำ ใช้สำหรับเจ้านาย เช่น ทรงเครื่อง คือ แต่งตัว ทรงม้า คือ ขี่ม้า	ทพพล	เลวทราม น่าเกลียด ไม่สม
		ทรรมา	ประกอบ
			ปราบ ทำให้ลำบาก

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
ทรวง	อก	ทารก	เด็ก
ทรมวย	หญิงสาว	ท้าว ท้าวไท	ผู้เป็นใหญ่ ในที่นี้หมายถึง ท้าวสามล
ทวน	อาวุธอย่างหนึ่งคล้ายหอก มีหู	ท้าวนาง	ข้าราชการหญิงในราชสำนัก
ทวยหาญ	พลรบ	ทำนอง	แบบอย่าง
ทองกร	กำไลมือ	ทิพยเนตร	ตาทิพย์ คือดูอะไรเห็นหมด เชื่อกันว่าของทุกสิ่งที่เป็น ของเทวดาเป็นทิพย์ทั้งนั้น
ท้อแท้	อ่อนแอ	ทิพยอาสน์	แท่นทิพย์ ที่นั่งของเทวดา
ทองชมพูนุท	ทองคำเนื้อดี	เท็จ	ไม่จริง โกหก
ทอดพระเนตร	เห็น แลดู	เทพบุตร	เทวดาผู้ชาย
ทวารา ทวาร	ประตู	เทวี	เทวดาผู้หญิง ในที่นี้หมายถึง ราชินีหรือเจ้าหญิง คือนาง มณฑาหรือธิดาทั้งเจ็ด
ทะนง	ถือดี	เทวบัญชา	คำสั่งของเทวดา
ทะยานจิต	ใจคองุ่นง่าน		
ทับ	กระโจม		
ทับทรวง	เครื่องประดับอก		
ทวยาด	กล้าหาญ อดทน		
ธานี	เมือง		

ธ.

| อัมรินทร์เรือนครุฑ แหวนรูปครุฑ

น.

นกลับ	บินเล็กแบบโบราณชนิดหนึ่ง	นำพา	เอาใจใส่
นคร นคเรศ	เมือง	นิกร	หมู่ พวก
นางเยาว์	หญิงรุ่นสาว	นิจจา	คำเต็มคือ อนิจจา เป็นคำ ออกเสียงแสดงความสงสาร
นบนอบ	น้อมกายลงไหว้	นิรมล	ไม่มีมลทิน บริสุทธิ์
นเรนทรสุร	พระเจ้าแผ่นดิน	นิรมิตร นิमित นฤมิต	แปลงกาย การสร้าง
นวลละออง	ผู้ดม		
นัยนา	ตา		
นามกร	ชื่อ	นิเวศน์	ที่อยู่ วัง

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
นีนัน	อึ้งมี อึกทัก	แน่นนัน	แน่นหนา ยัดเยียด
เนาวรัตน์	แก้ว ๔ ชนิด ได้แก่ เพชร ทับทิม มรกต บุษราคัม โกเมน นิล มุกดา เพทาย ไพฑูรย์		

บ.

บทจร	เดินทางไป เดินไป	บันดาล	ทำให้เกิดขึ้น ให้มีขึ้น
บทมัลย์	เท้า	บัลลังก์	ที่นั่ง แท่น เคียง
บรรจรณ์	ที่นั่ง ที่นอน	บาญชี	สมุดจดรายชื่อจำนวนเงิน และสิ่งของ ฯลฯ
บรรทม	นอน	บาทา	เท้า
บรรลือ	ตาย	บานพับ	เครื่องประดับแขนท่อนบน
บ้องแบน	หน้าตาคิดรูปธรรมดา หน้าตา ไม่สมประกอบ	บายศรี	ข้าวขวัญ ใช้สำหรับบวงสรวง และทำขวัญต่าง ๆ
บังคม	ไหว้	บิดเบียน เป็นบิด เหยไป พลิกแพลง	
บังเหียน	เครื่องบังคับม้าให้ไปในทาง ที่ต้องการ ทำด้วยเหล็ก ใส่หว่างปากม้า ที่ปลายมี ห่วง 2 ข้าง สำหรับผูกสาย บังเหียนโยงไว้ให้ผู้ถือ	บิดเรศ บิดรงค์ พ่อ	
บัญชี	หน้าค่าง	บุรี บุรี	เมือง
บัญชีา บัญชาการ	สั่ง	เบีย	หอยชนิดหนึ่งโบราณใช้ ซื้อขายสิ่งของแทนเงินตรา
		สตางค์หนึ่งราว ๖๔ เบี้ย	
		เงินที่ให้แก่ข้าราชการประจำปี	

ป.

ประโคน	ทำเพลงดนตรี	ประชัน	แข่งขัน
ประจักษ์	แจ่มแจ้ง ชัดเจน แน่ชัด	ประทับ	หยุด จอด
ประจัญ ผจัญ	ต่อสู้	ประทาน	ให้

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
ประทีน	เครื่องหอม	ปึกเป่า	ปลาชนิดหนึ่ง ปากคม ตัว
ประหม่า	สะทกสะท้าน หัวใจ	เป็นหนาม ๆ	
ประหวัง	รู้สึกหวาดหวั่น	ปิ่นฟ้า	ผู้เป็นใหญ่ในเมืองฟ้า ได้แก่
ปรางค์	ปราสาท	พระอินทร์	
ปรานี	เอ็นดู สงสาร	ปัม	เกือบ แทบ
ปรารภ	คิดวิตก คิดรำพึง	ปิกซ้าย ปิกขวา	รูปกองทัพจัดเป็นกอง
ปรารมภ์	คิดวิตก	ซ้ายกองขวา	
ปราศรัย	พูด ทักทาย	ปิงชา	วางท่าเฉย แสดงอาการ
ปราสาท	เรือน ตึกของพระเจ้าแผ่นดิน	คล้ายโกรธ	
	ในพระราชฐาน	ปรุง	ประสม
ปรีดีเปรม	ความปลื้มใจ	ปุโรหิต	พราหมณ์ผู้มีความรู้ในราช-
ปลอด	พูดเอ้อออใจ	สำนัก	
ปัจจามิตร	ข้าศึก ศัตรู	เปรียบเปรย	การพูดกระทบกระเทียบ
ปัญญา	ความรู้รอบรู้	เปล่งปลั่ง	แจ่มใส สุกใส
ปั้นเหน่ง	เข็มขัด	โปรดปราน	เอ็นดู รักใคร่

๘.

ผันผาย	เดินไป	ผู้ตี	คนที่เกิดในตระกูลดี ผู้
ผ้ายก	ผ้าไหมชนิดหนึ่งมีหน้ายก	ประพடுத்தี	
	เป็นลวดลาย	โฉน	แผ่น โฉนไป
ผาสุก	สบาย		
ผิอำ	อาการที่ปรากฏเมื่อเวลา		
	เข้าอนเคลิ้มไปว่ามีคน		
	ปลุกปล้ำ หรือทำร้าย		

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
พ.			
พงศ์	เชื้อสาย เหล่ากอ	พันทวี	ตั้งพันเท่า
พจนารถ	คำพูด	พลวัน	เกี่ยวพัน ยุ่งยิง
พนาสันธ์	แนวป่า	พาฮี	ม้า
พยศ	ตวัด ทำร้าย	พาที	พูด
พรรณราย	สีแวววาว แสงแพรวพราว	พาธา	เบียดเบียน
พระทัย	คำเต็มคือ พระหทัย หมายถึง ใจ หัวใจ	พาน	ค่อนข้างจะ มักจะ
พระทรงเดช	ผู้มีอำนาจ ในที่นี้หมายถึง พระอินทร์	พานแว่นฟ้า	พานที่ซ้อนกันสองชั้น
พระทรงธรรม	ผู้อยู่ในธรรม ในที่นี้หมายถึง ท้าวสามล	พานหน้า	สายรัดหน้าม้าอยู่ใต้กกหู
พระราชบัญชา	คำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน	พารา	เมือง
พระวงศา	ญาติพี่น้องของพระราชา	พาโล	กล่าวหาหาความ
พริ้งพู	เนื่อง ๆ กัน มากมาย	พิศทุล เพ็ดทุล	พูดกับเจ้านาย
พริ้น	กลัว	พิทักษ์	ดูแล รักษาป้องกัน
พริ้มเพรา พริ้มพราย	งามแจ่ม	พิมาน	ที่อยู่ของเทวดา
พล พลไกร	กองทัพ	พิโร	รำพัน ร่ำร้อง บ่นว่าต่าง ๆ
พลัน	เร็ว ต่วน	พิศ	เพ่งดู แลดู
พลับพลา	ที่ประทับชั่วคราวสำหรับ พระเจ้าแผ่นดิน หรือเจ้านาย	พิศวง	ประหลาดใจ สงสัย
พ่วงพื	อ้วนล่ำ	พิศแพรว	งดงาม
พหล	หนาแน่น	เปลี่ยงพล้า	ผิดพลาด
พ่อเจ้า	เป็นคำเรียกเจ้าเงาะ	เพลง	ตะแคง ไม่ตรง เอียง
พนัน	แข่งขันกันด้วยทุนทรัพย์	โพนทะนา	กล่าวติเตียน กล่าวโทษ
พักตร์ พักตรา หน้า		ไพชยนต์	ชื่อปราสาทของพระอินทร์
		ไพร่	พลทหาร คนสามัญ
		ไพร่ฟ้า	ประชาชน
		ไพร่	ข้าศึก

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
---------	----------	---------	----------

ฟ.

ฟัก	พืชชนิดหนึ่ง ลำต้นเป็นเถา มีผลกินได้	เฟื่องฟู เฟื่องเฟื่อง	กระจายไป รุ่งเรือง
ฟันเฟือง	เฟลอสติ	เฟื่องห้อย	เครื่องห้อยเป็นระบายลงไป
ฟ้าผี	เป็นคำสบถสาบาน	แฟง	ผลของไม้เถาชนิดหนึ่งเล็กกว่าฟัก

ภ.

ภพ	โลก	ภูบาล ภูมิ ภูธร	พระเจ้าแผ่นดิน
ภักดี	ความจงรัก ความนับถือ	ภูษา	ผ้า
ภัสตา	สามิ	ภูวไนย	พระเจ้าแผ่นดิน
ภิปราย	คือ อภิปราย หมายถึง พุด		
ภिक्ष	คือ อภिक्षะ แต่งตั้งให้เป็นใหญ่ พิธีขึ้นเสวยราชย์เป็นพระเจ้าแผ่นดิน		

ม.

มณฑก (อ่านว่า มน-ทก) ปินใหญ่แบบโบราณชนิดหนึ่ง ปินครก	มัวชั่ว	หม่นหมอง ไม่สดใส
ก็เรียก	มาตยา	ข้าราชการ
มนตรี	มาตรแมน	ถึงแมน ถ้ามั่น
มนตรี	มารยา	เล่ห์เหลี่ยม การแก่งแย่ง
มนเทียร	มารศรี	ผู้มีความงาม หมายถึง ผู้หญิง
มโนมัย	มาลา	หมวก
มรณา	มาเหมีย	แมลงชนิดหนึ่ง ตัวเล็ก ๆ
มเหสี	มี	สีดำ เป็นคำด่าเจ้าเงาะว่า
มโหรี	มิตมน	ตัวดำเหมือนมาเหมีย
มโหรี		อ้ออ้อ อีกทีก
มัจฉา		ไม่แลเห็น

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
มูลี	ม่านที่ปักด้วยซี่ไม้เส้นเล็ก ๆ	เมียมัง	เมียรัก
เมตตา	ความปรารถนาจะให้ผู้อื่น ได้สุข ในที่นี้หมายถึง สงสาร	เมียง	แอบดู ซ้ำเลื่อง
		แมวคราว	แมวตัวโต ๆ
ย.			
ยอท่อ	กล้วย	ยัมหัว	ยัมแกมหัวเราะ
ของโย	งามผ่องใส	ยุด์	การต่อสู้
ยอบ	หมอบลง พุบลง	ยुरยาตร	เดิน ไป
ยัง	เหลือ คงอยู่	ยบยล	กล อุบาย
ยัง	งัดไว้ ชะงัก	โยธา	ทหาร
ยาใจ ยาจิต	ที่รัก เป็นที่ชื่นใจ	โย	อย่างไร ทำไม
ย่างเขื่อง ย่าง	เดิน	โยไฟ	ดิเตียน เยาะเขี้ยว
ยานุมาศ	คานหามใหญ่มีบัลลังก์สำหรับ พระเจ้าแผ่นดินประทับ		
ร.			
รจนา	งาม สวย	รายรอบ	เรียงรอบ
รมย์	ยินดี รักใคร่	รำพัน	พูดให้ฟังต่าง ๆ
ร้อนเร้า	เดือดร้อน	รำพึง	คิด ใคร่ครวญ
รอมร่อ	ไม่ช้า	รีบ	เก็บ ปรับเอาหมด
ระดม	ประชุม	ริษยา	ความไม่ยอมให้คนอื่นได้ดี
ระวาง	สงสัย	เกลียดชัง	
รังโร	คอย เหนียวไว้	รีพล	กองทหาร
รับสั่ง	คำสั่งของเจ้านาย	รุ่งเรือง	งามสุกใส
ราช ราชชนเรนทรสูร	พระเจ้าแผ่นดิน	รุ่งร่วง	ส่องแสงแพรวพราว
ราชครู	พราหมณ์ผู้เป็นที่ปรึกษา ของพระเจ้าแผ่นดิน	รุน	ผลึก
ราชฐาน	วังของพระเจ้าแผ่นดิน	เริงว่า	เบิกบานใจ สบายใจ
		เรียงรัน	เป็นแถว

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
เรื่องรอง	รุ่งเรือง	ฤทัย	ใจ
ฤกษ์	เวลาชัยมงคล	ฤทธา ฤทธิ	อำนาจ

ล.

ละล้าละลัง	งก ๆ เงิน ๆ	ล้าเลิก	พูดถึงเรื่องเก่า พูดถึงบุญคุณที่ได้ทำไว้
ละล้าละลัก	อาการพูดอย่างตะกุกตะกัก	ลีลา	เดิน
ละห้อยหา	คิดถึง อยากพบ	ลือเลื่อง เลื่องลือ	รู้ทั่วกัน
ลั่นดาล	ลงสลัก	เลี้ยวลด	คดไปมา ไม่ตรง
ลาดเลา	ท้วงที ทำทาง	โลมเล้า โลม	ปลอบ
ลำพอง	คะนอง		

ว.

วลาหก	เมฆ ในที่นี้หมายถึง ม้าของเทวดา	เวไซยันต์	ชื่อรถของพระอินทร์
วอ	คานหามเป็นรูปเรือ มีหลังคา มีม่านกัน	เวทนา	สงสาร
วัง	ที่อยู่ของเจ้านาย	เวน	มอบให้
วัด	เป็นคำกริยา แปลว่า เหวี่ยง	เวร	คราว รอบ
วิญญาน์	ใจ	เวหา	ฟ้า
วังพुरु	วิ่งกันไปเป็นกลุ่ม	เวียงชัย	เมือง
วิน	ขาด	แว่น	เครื่องติดเทียบสำหรับพิง
วีแวว	กลิ้งกลาย		เวียนเทียบ รูปคล้ายด้ามทัพพี แต่แบนตลอด ยาวประมาณ ๑๐ นิ้ว

ศ.

ศรี	มงคล	เสร์สร้อย สร้อยเสร์	หมั่นหมอง
ศีล	ข้อบัญญัติสำหรับความประพฤติ	โสกา	ร้องไห้
		โสกศีลย์	ความเดือดร้อนเจ็บปวด

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
สกล	ทั่วไป	สะเทิน	อายุ กระดาก
สงกา	สงสัย	สังข์	หอยชนิดหนึ่งสีขาว
สดับ	ฟัง	สังวาล	สร้อยสำหรับสวมเฉียงไหล่
สติ	ความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดี	สันดาน	การสืบเชื้อสาย
สนม	เมียน้อย สาวใช้พระเจ้าแผ่นดิน	สับปลับ	พูดกลับกลอก พูดไม่จริง
สนอง	ตอบ	สาคร	น้ำ
สนั่น	ลั่น	สายธนู	สายบังเหียน
สบประมาท	ดูหมิ่น	सार	จดหมาย
สมประติ	ความรู้สึกลึกซึ้ง ได้สติ	สาวสรวร	สาวใช้ของพระเจ้าแผ่นดิน
สมเพช	ความสลดใจ	สำทับ	ผู้หญิง
สมโภช	งานฉลอง	สำรวล	พูดเย้ย ขำเค็ม
สรง สรงสนาน	อาบน้ำ	สำรวล	หัวเราะ
สรวร	เลือก	สิงหนาท	แผดเสียงอย่างราชสีห์ คือ
สรวรเสริญ	ชมเชย	สิงหนาท	ทำเสียงให้กลัว
สรวง	สรวรค์	สินธพ	ม้า
สรวล สรวลสันต์	หัวเราะ	สีวิภา	วอ คานหาหม
สร้อยสน	สายสร้อยชนิดหนึ่ง	สีหราช	พระยาราชสีห์
สระ	เป็นกริยาแปลว่า ข้ำระ	สุคนธา	เครื่องหอม
	พอก ล้าง	สุรเสียง	เสียงแหลม เสียงดัง
สรว้ง	คลาย	สุรารักษ์	เทวดาผู้คุ้มครอง
สรวรค์	ที่อยู่ของเทวดา	สุรางค์	นางฟ้า
สามิภักดี	ความจงรัก ความภักดี	สุวรรณ	ทอง
สหัสสนัยน์	พันคา เป็นชื่อหนึ่งของ	เสน่ห์	ความรัก
	พระอินทร์	เสนา เสนี	ข้าราชการฝ่ายทหาร
สกัต	ก้น	เสือกสน	เลือกสน ลนลาน
		เสาวนีย์	คำสั่งของนางพระยา

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
เสียดแทง	พูดให้เจ็บใจ	ไสยา	พักผ่อน การนอน
เสือก้านแย่ง	เสื่อลายก้านแย่ง คือลายคล้ายตาข่าย		

พ.

หน	ทาง	หล้า	โลก แผ่นดิน
พรรษา	ว่าเรียง สำราญ	หลาม	ลั่น
หน้าฉาน	หน้าที่นั่ง หน้าที่ประทับ	หัดปรีอ	ฝึกหัด
	พระเจ้าแผ่นดิน	หาอีก	เสียอีก
หม่อม	บรรดาศักดิ์อย่างหนึ่งสำหรับ	หุ่น	รูปที่จำลองจากของจริง
	ผู้เป็นราชสกุล		การเล่นที่ใช้รูปหุ่นเป็นตัว
หยัด	เหยียดเต็มที่		แสดง
หยัน	เยาะเย้ย	เหล่าห้ามแห่น	พวกหญิงที่เป็นเมียเจ้านาย
หลวงแม่	ข้าราชการหญิงชั้นผู้ใหญ่ในราชสำนัก		

อ.

องค์	ลักษณะนามสำหรับเจ้านาย	อภิวาท	(ในที่นี้อ่าน อบ-พิ-วาด)
อดสู	น่าอาย ขายหน้า		ไหว้
อนุเคราะห์	ช่วยเหลือ	อมรินทร์	พระอินทร์
อภัย	การพ้นโทษ	อรโท	นาง
อภิมหุสสาย	ร่มเล็ก ๆ รูปคล้ายกลด มี	อวรัมเรื่อง	งาม
	พูโหมติดเป็นระบายที่ขอบ	อลงการ	เครื่องแต่งตัว
	โดยรอบ	อลหม่าน	ซุลมุน วุ่นวาย
อภิวันท์	(ในที่นี้อ่าน อบ-พิ-วัน)	อวยชัย	ขอให้มีความสุข
	ไหว้	อวยพร	ให้พร

คำศัพท์	ความหมาย	คำศัพท์	ความหมาย
อสงไขย	นับไม่ถ้วน นับไม่ได้	อาสน์	ที่นั่ง
ออเซช	ออ เป็นคำนำหน้าชื่อเช่นเดียวกับ นาย อ้าย	อาสา	ทำโดยเต็มใจ สมัค
อกนิษฐ์	มากมาย ล้นหลาม	อาสัญ	ตาย
อักษณาสัย	อำเภोज อารมณฺ์ นิสัย ใจคอ	อำนาจ	ให้
อัญชลี	ไหว้	อำปลัง	คือ อำพราง หมายถึง ปิดบัง
อันอัน	นั่งอ้าอึ่ง สิ้นคิด	อำมาตย์	ข้าราชการพลเรือน
อัปยศ	น่าขายหน้า	อิทธิ	อำนาจ
อัปรา	แพ (ที่ถูกคือ ปราชัย)	อิเหนา	ชื่อละครเรื่องหนึ่ง เป็นพระราชนิพนธ์รัชกาลที่สอง
อัปรีช	ชั่วช้า คำช้า	อิงมี	ดั่งสนั่น อื้อฉาว
อาจอง องอาจ	ทำทางฝั่งผายไม่สะทกสะท้าน	อิงอล อิงคะนิง	เสียงอีกทีก เสียงอื้ออึง
อาชา อาชาไนย ม้า		อุทธัจ	ความประหม่า ความตื่นเต้น
อาณาจักร	เขตแดน	อุบะ	ฟุ้งซ่าน
อาณ	เครื่องรองนั่งบนหลังม้า		ดอกไม้ที่ร้อยเป็นพู่สำหรับห้อย
อารมณฺ์	ใจ	อุบาทว์	ชั่ว ร้าย
อาลัย	เยื่อใย การพัวพัน	เอิกเกริก	อื้ออึงใหญ่
อาวุธ	เครื่องมือสำหรับรบพุ่งหรือทำร้ายร่างกาย เช่น ปืน มีด ฯลฯ		

เรื่องสังฆทอง

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

คณะกรรมการปรับปรุงหนังสือ

นางจารุติ ฝโลประการ

นางปราณี ปราบริปู

นางบุษบา ประภาสพงศ์

นางวันเพ็ญ สุทธากาศ

นางรัตนา ภาชาฤทธิ์

นางสุทิน ทองใส

ผู้ปรับปรุงและบรรณาธิการ

นางบุษบา ประภาสพงศ์

ปกและภาพประกอบ

นายทวีพร ทองคำใบ

รูปเล่ม

องค์การค้ำของครูสภา

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้ปรับปรุงหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง สังข์ทอง ตอนตีลี้
ระดับประถมศึกษาตอนต้น เพื่อใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มทักษะฯ ภาษาไทย
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ - ๔ กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้วอนุญาตให้ใช้หนังสือนี้
ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗

(นายสุรัฐ ศิลปอนันต์)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

Q3123900031

ISBN 9740064213

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

นายสมมาตร มีศิลป์ ผู้พิมพ์และจัดพิมพ์

๓๘๐๐๔๕๕

9 789740 064213